

Promoveren op een artikelenproefschrift binnen de juridische faculteit: duidelijkheid gewenst

Mr. C.E. de Jager*

1. Inleiding

Ieder jaar verdedigen ongeveer 200 promovendi hun proefschrift aan een van de faculteiten Rechten in Nederland.¹ Daarnaast zijn er nog eens ruim 400 personen werkzaam als promovendus aan een van deze faculteiten.² Het overgrote deel van deze promovendi promoveert op een zogeheten ‘monografieproefschrift’: een wetenschappelijke verhandeling in boekvorm over een bepaald onderwerp.³ Hiermee onderscheidt de promoverende jurist zich van promovendi bij andere faculteiten waar het promoveren op een bundeling wetenschappelijke verhandelingen veelal gemeengoed is:⁴ het zogeheten artikelenproefschrift.⁵

Hoewel het monografieproefschrift nog steeds de idealtypische standaard lijkt,⁶ is er sprake van een kentering. Bij diverse juridische faculteiten in den lande wint het promoveren op artikelen aan populariteit. In ieder geval vier van de tien juridische faculteiten in Nederland hebben namelijk in de afgelopen jaren benadrukt dat zij het pro-

moveren op artikelen willen stimuleren.⁷ Decaan Steven Bartels (Radboud Universiteit Nijmegen) zei in april 2015: ‘De faculteit wil graag het promoveren op artikelen aanmoedigen. Deze wijze van promoveren is even goed als het schrijven van een monografie.’⁸ Evenzo de Vrije Universiteit Amsterdam op haar website: ‘(...) sommige onderzoeksonderwerpen lenen zich uitstekend voor het schrijven van artikelen waar vervolgens op gepromoveerd kan worden. De faculteit stimuleert in dergelijke gevallen haar promovendi dan ook om te promoveren op artikelen.’⁹ Beide faculteiten hebben een richtlijn ontwikkeld voor dergelijke proefschriften.¹⁰

Ook binnen de Leidse Faculteit der Rechtsgeleerdheid wordt al enkele jaren het promoveren op artikelen als

* Mr. Carien de Jager is promovendus bij de Vakgroep Privaatrecht & Notarieel Recht van de Rijksuniversiteit Groningen (c.e.de.jager@rug.nl).

- In het collegejaar 2014-2015 betrof dit in ieder geval ongeveer 200 promoties aldus KNAW 2016, p. 17 en 18. In de loop van de jaren is er overigens een flinke stijging te zien van het aantal promoties per jaar, hetgeen geldt voor alle faculteiten, zie bijvoorbeeld Centraal Bureau voor de Statistiek Statline, *Wetenschappelijk onderwijs; gepromoveerden aan universiteiten*, 4 maart 2016: statline.cbs.nl/Statweb/publication/?VW=T&DM=SLNL&PA=71247NED&D1=0&D2=a&D3=0&D4=a&HD=141021-1734&HDR=T,G2,G1&STB=G3 (laatstelijk geraadpleegd op 11 augustus 2017).
- Peildatum: 31 december 2015, zie WOPI 2015 op de VSNU-website: www.vsnul.nl/_NL/f_c_personeel_downloads.html. Hierbij moet worden aangetekend dat het daadwerkelijke aantal promoverenden aan de rechtenfaculteiten hoger ligt, omdat de 413 personen alleen de werknemer-promovendi betreffen (dit is namelijk de definitie van ‘promovendus’ volgens de VSNU). Daarnaast werken er uiteraard ook anderen aan een proefschrift. Te denken valt aan promoverende medewerkers (die bijvoorbeeld hun proefschrift schrijven naast hun aanstelling als universitair docent), contractpromovendi en buitenpromovendi. Zie hierover KNAW 2016, p. 21.
- Aldus bijvoorbeeld art. 23 lid 1 Promotiereglement Universiteit Maastricht.
- In ieder geval: vaker voorkomt.
- Zie onder andere art. 23 lid 1 Promotiereglement Universiteit Maastricht. In dit artikel zal steeds de terminologie ‘artikelenproefschrift’ en ‘artikelen’ gebruikt worden. In paragraaf 2.3 zal blijken dat de vraag of een proefschrift uit artikelen of wetenschappelijke verhandelingen moet bestaan echter niet altijd eenduidig beantwoord kan worden. Overigens bestaat er ook nog een tussenvorm: artikelen onder de vlag van een monografie. Hierop wordt in dit artikel echter niet in het bijzonder ingegaan.
- Vgl. Faculteit Rechtsgeleerdheid Rijksuniversiteit Groningen, *Bevordering Promoveren op Artikelen (Fac. Rechtsgeleerdheid)*, 6 juli 2016, p. 1 (hierna: Notitie Rechtsgeleerdheid Groningen) waar dezelfde terminologie wordt gehanteerd.
- Mogelijkerwijs bestaat bij meer juridische faculteiten deze wens. Op deze plaats worden alleen de faculteiten genoemd die aan deze wens expliciet uiting hebben gegeven op bijvoorbeeld hun website of in andere openbaar toegankelijke documenten. Een uitzondering betreft de notitie van de Rijksuniversiteit Groningen, hetgeen vooralsnog een intern document betreft, maar waartoe de auteur wel toegang had. Het is denkbaar dat bij andere faculteiten ook dergelijke interne documenten bestaan.
- Radboud Universiteit Faculteit der Rechtsgeleerdheid, ‘Faculteit stimuleert promoveren op artikelen’, 22 april 2015: www.ru.nl/rechten/actueel/nieuws/@992383/faculteit-stimuleert/ (laatstelijk geraadpleegd op 11 augustus 2017).
- Overigens wordt er door de faculteit Rechtsgeleerdheid van de Vrije Universiteit op de website over promoveren (rechten.vu.nl/nl/onderzoek/promoveren/index.aspx, laatstelijk geraadpleegd op 11 augustus 2017) onterecht onderscheid gemaakt tussen ‘het proefschrift’ en ‘het promoveren op artikelen’ als zij schrijft: ‘In de juridische discipline is het van oudsher gebruikelijk om te promoveren op een proefschrift. Echter, sommige onderzoeksonderwerpen lenen zich uitstekend voor het schrijven van artikelen waar vervolgens op gepromoveerd kan worden.’ Dit is een onjuiste opvatting van het artikelenproefschrift, aangezien promoveren op artikelen (een artikelenproefschrift, als specialis) een van de vormen van ‘het proefschrift’ (generalis) is. Zie hierover uitgebreid paragraaf 2 van dit artikel.
- Namelijk Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de Vrije Universiteit Amsterdam, *Richtlijn proefschrift – Faculteit der Rechtsgeleerdheid* (hierna: Facultaire Richtlijn VU) en Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de Radboud Universiteit Nijmegen, *Regeling promoveren op artikelen*, 18 februari 2015 (hierna: Facultaire Richtlijn Nijmegen). Zie hierover nader paragraaf 2.3.1 van dit artikel.

‘een volwaardige vorm van promoveren’ gestimuleerd.¹¹ Zo worden net aangestelde promovendi aangemoedigd om in overleg met de promotor serieus te overwegen om te kiezen voor het schrijven van een artikelenproefschrift.¹² De Leidse *Graduate School*¹³ poogt hieraan bij te dragen door een notitie. Deze notitie bevat een overzicht van de regels inzake promoveren op artikelen, een uiteenzetting van de voor- en nadelen en een mogelijk model voor de planning van het promoveren op een dergelijk proefschrift.¹⁴

Het faculteitsbestuur Rechtsgeleerdheid van de Rijksuniversiteit Groningen heeft eveneens, zeer recentelijk, geuit dat het wil bevorderen dat het promoveren op artikelen meer gemeengoed wordt.¹⁵ Daartoe heeft het een notitie bekrachtigd en gepubliceerd die tot doel heeft ‘om zowel de promotor als de promovendus enig houvast te geven welke aspecten bij het “promoveren op artikelen” in acht zouden moeten worden genomen’.¹⁶ De notitie bevat een overzicht van de relevante artikelen uit het promotiereglement en de beantwoording van enkele vragen die bij promotor en promovendus hieromtrent kunnen leven. Wanneer een promovendus overweegt om – zoals diverse juridische faculteiten dus toejuichen – te promoveren op artikelen, zullen er vermoedelijk diverse vragen in hem of haar opkomen die in één overkoepelende vraag samengevat kunnen worden: Wat moet ik doen om te kunnen promoveren op artikelen?¹⁷ Hierop wordt in paragraaf 2 een antwoord gezocht aan de hand van de relevante voorschriften, namelijk: de Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek, de promotiereglementen en aanverwante bepalingen van alle juridische faculteiten in Nederland. Paragraaf 3 en 4 bevatten een beschouwing van deze regels. In paragraaf 3 wordt allereerst uiteengezet dat de extra regels die van toepassing zijn op het artikelenproefschrift onnodig, onwenselijk en overbodig zijn. Deze paragraaf wordt afgesloten met enkele aanbevelingen om de huidige situatie op dit punt te verbeteren, onder meer door de aanvullende regels voor het artikelenproefschrift uit het promotiereglement te verwijderen.

In paragraaf 4 zal vervolgens worden ingegaan op de regels die van toepassing zijn op het artikelenproefschrift. Deze zijn vaak onduidelijk. Hierdoor blijkt onder meer dat de keuze voor het schrijven van een dergelijk proefschrift met onzekerheid is omgeven. Betoogd wordt dat juist deze onduidelijkheid en de daardoor veroorzaakte onzekerheid er vermoedelijk aan in de weg staan dat de zojuist beschreven wensen van de juridische faculteiten werkelijkheid worden.¹⁸ Een en ander wordt ondersteund met inzichten uit de psychologie en de sociologie omtrent de invloed van onzekerheid op menselijk (keuze)gedrag. Paragraaf 4 mondt uit in een aanbeveling voor alle juridische faculteiten, met name zij die het promoveren op artikelen willen bevorderen. De strekking van de aanbeveling is als volgt samen te vatten: schep meer duidelijkheid omtrent het promoveren op artikelen door na overleg te komen tot een landelijke richtlijn voor het artikelenproefschrift.

2. Voorschriften ten aanzien van het artikelenproefschrift

2.1. De Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek

De Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek (hierna: de Wet) bepaalt dat iemand alleen kan promoveren tot doctor indien deze persoon ‘als proeve van bekwaamheid tot het zelfstandig beoefenen van de wetenschap een proefschrift heeft geschreven (...)’.¹⁹ Verder zijn er in de Wet geen bepalingen over het proefschrift te vinden. Daarvoor moeten de promotiereglementen van de diverse universiteiten geraadpleegd worden.²⁰ Hierin staan namelijk regels over bijvoorbeeld het proefschrift, de taken van de promotor en de gang van zaken tijdens de openbare verdediging.²¹ De regels die in dit promotiereglement staan, gelden voor alle faculteiten van een universiteit. Om erachter te komen wat van een promovendus wordt verlangd als hij of zij een artikelenproefschrift wil schrijven, werden tien promotieregemen-

11. Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de Universiteit Leiden, *Op Artt. Een notitie over promoveren op artikelen*, 30 maart 2010 (hierna: Notitie Rechtsgeleerdheid Leiden), p. 2.

12. Notitie Rechtsgeleerdheid Leiden, p. 2.

13. De Graduate School van een faculteit is veelal verantwoordelijk voor de zogeheten Onderzoeksmaster en het onderzoek, de begeleiding en onderwijs van promovendi.

14. Notitie Rechtsgeleerdheid Leiden, p. 6.

15. Zie het daarover door de portefeuillehouder onderwijs (prof. mr. J.B. Wezeman), directeur onderwijs (mr. dr. J.J. Dijkstra) en directeur Graduate School (prof. dr. P.C. Westerman) opgestelde document: ‘Bevordering Promoveren op Artikelen (Fac. Rechtsgeleerdheid)’ dat op 6 juli 2016 door de faculteitsraad is vastgesteld (Besluitenlijst 6 juli 2016 van de vergadering van het faculteitsbestuur). Dit zijn allebei interne documenten.

16. Notitie Rechtsgeleerdheid Groningen, p. 1.

17. Uiteraard kunnen dergelijke vragen ook spelen bij andere bij het promotietraject betrokkenen, zoals de promotor.

18. Uitgangspunt van dit artikel betreft de reeds beschreven wensen van juridische faculteiten in den lande om het promoveren op artikelen te bevorderen. Er zal niet worden ingegaan op de normatieve vraag of een toename van het aantal artikelenproefschriften wenselijk is.

19. Art. 7:18 lid 2 sub b van de Wet. Daarnaast spreekt de wet van het zogeheten ‘proefontwerp’. Dit is een ontwerp dat tot stand is gekomen met gebruikmaking van geëigende vaktheoretische kennis en methodieken (bijvoorbeeld een machine), voorzien van een wetenschappelijke verantwoording en documentatie. Vaak verschijnt deze documentatie in een met het proefschrift vergelijkbare vorm. Zie Technische Universiteit Eindhoven, *Informatie voor Promovendi. Ter uitvoering van het promotiereglement per januari 2013*, 2013, p. 4: www.tue.nl/uploads/media/Totale_informatiemap_voor_promovendi_NL_2013.pdf.

20. Art. 7:18 lid 2 sub c van de Wet.

21. Art. 7:19 van de Wet. Een promotiereglement wordt vastgesteld door het College voor Promoties bestaande uit de decanen van de faculteiten, onder voorzitterschap van de Rector Magnificus van de universiteit.

ten bestudeerd.²² Dit betreffen de promotiereglementen van alle universiteiten waar het mogelijk is om te promoveren aan een juridische faculteit. Daarnaast bestaan er aanvullende documenten, zoals facultaire richtlijnen en notities. Voor zover deze betrekking hebben op het (artikelen)proefschrift en online beschikbaar waren, zijn deze eveneens bij het onderzoek betrokken.

2.2. *Eerste verkenning van de promotiereglementen: gelaagde regelgeving*

Waar in de Wet alleen wordt geschreven over 'het proefschrift', introduceren de promotiereglementen een onderscheid, namelijk tussen het monografieproefschrift en het artikelenproefschrift. Dit onderscheid wordt vervolgens doorgevoerd in de regels die hierop van toepassing zijn. Ten eerste bestaan er namelijk voorschriften die betrekking hebben op beide proefschriften. In aanvulling daarop gelden er extra regels voor het artikelenproefschrift. Dit zou 'de gelaagde regelgeving van het artikelenproefschrift' genoemd kunnen worden.

Wat betreft de regels die gelden voor alle proefschriften, en dus ook voor het artikelenproefschrift, een enkele opmerking. Aan proefschriften wordt in ieder promotiereglement een speciaal hoofdstuk of artikel gewijd. Daarnaast zijn dergelijke bepalingen verspreid te vinden in de promotiereglementen.²³ De specifieke regels verschillen per universiteit. Deze verschillen bestaan met name op detailniveau.²⁴ Zo bevatten sommige promotiereglementen richtlijnen²⁵ voor de maximale omvang van het proefschrift,²⁶ gelden er verschillende termijnen voor de beoordeling van het proefschrift door de promotiecommissie en worden er uiteenlopende eisen gesteld aan de stellingen die bij het proefschrift gevoegd moeten worden.²⁷

2.3. *Promotiereglementen en aanverwante bepalingen over het artikelenproefschrift*

Omdat het zwaartepunt in dit artikel ligt op het artikelenproefschrift, zal aan de regels die daarop in het bijzonder

van toepassing zijn nu uitgebreid aandacht worden besteed. Deze voorschriften worden beschreven in vragen-antwoordvorm. Er is getracht om aan te sluiten bij de vragen die hieromtrent bij de promovendus en de promotor kunnen leven. De antwoorden zijn, als gemeld, gebaseerd op de promotiereglementen van de tien universiteiten en aanverwante facultaire regelingen.

Al met al zal blijken dat het per universiteit verschilt *waarover* aanvullende bepalingen zijn opgenomen (de onderwerpen), *wat* er wordt bepaald (de inhoud) en *in welke vorm* dit wordt bepaald (de aard van de bepaling). Mede in verband met deze verscheidenheid, is het onmogelijk om de relevante bepalingen van alle universiteiten te bespreken. Wel is getracht om een zo volledig mogelijk beeld te geven. Hiertoe wordt bijvoorbeeld aandacht besteed aan alle onderwerpen met betrekking tot het artikelenproefschrift die in een of meer reglementen aan de orde komen. Daarnaast zal blijken dat dit overzicht een goede leidraad kan vormen voor bijvoorbeeld (landelijk) facultair overleg op dit punt (zie daarover nader de aanbevelingen in paragraaf 4.3).

2.3.1. Waar zijn de relevante bepalingen te vinden?

De bepalingen met betrekking tot het artikelenproefschrift zijn, zoals reeds geschreven, te vinden in het promotiereglement. Dit betreffen over het algemeen bindende regels. Daarnaast hebben twee juridische faculteiten (namelijk de Radboud Universiteit Nijmegen en de Vrije Universiteit) een richtlijn ontworpen.²⁸ Deze richtlijnen hebben geen bindende kracht maar moeten veeleer worden gezien als aanbevelingen. In deze richtlijnen worden daarnaast ook een aantal relevante bepalingen uit het promotiereglement herhaald.²⁹ Twee andere faculteiten Rechtsgeleerdheid, namelijk Groningen en Leiden, hebben een notitie gepubliceerd met daarin voornamelijk uitleg van het promotiereglement.³⁰ Deze documenten kwamen reeds aan de orde in de inleiding.³¹

De genoemde facultaire richtlijnen zijn uniek te noemen, aangezien bij slechts twee van de tien juridische faculteiten een dergelijke richtlijn bestaat. Mede daarom zijn

22. Dit betreffen de promotiereglementen van de volgende universiteiten (in alfabetische volgorde op plaatsnaam): 1. Universiteit Amsterdam (UvA), 2. Vrije Universiteit (VU), 3. Rijksuniversiteit Groningen (RuG), 4. Open Universiteit (OU), 5. Universiteit Leiden (UL), 6. Universiteit Maastricht (UM), 7. Radboud Universiteit Nijmegen (RU), 8. Erasmus Universiteit Rotterdam (EUR), 9. Universiteit van Tilburg (UvT), 10. Universiteit Utrecht (UU).

23. Een voorbeeld hiervan is een regeling betreffende de vermenigvuldiging van het proefschrift, zoals te vinden is in art. 24 Promotiereglement UvA.

24. Soms bestaan er grotere verschillen. Bijvoorbeeld de verplichting om aan een proefschrift een zogeheten 'valorisatie-addendum' toe te voegen waarin wordt ingegaan op de 'maatschappelijke (en/of economische) waardecreatie van onderzoeksresultaten'. Dit addendum maakt officieel geen deel uit van het proefschrift (art. 23 lid 5 jo. bijlage 4 Promotiereglement UM).

25. Dit is dus geen formele verplichting.

26. Namelijk maximaal 70 000 woorden en uitzonderingen daarop zijn 'ter beoordeling van de promotor' (art. 15 lid 3 Promotiereglement UvA). Bij de Universiteit Leiden betreft de voorgeschreven maximumomvang (100 000 woorden) geen richtlijn maar een verplichting en dient voor een overschrijding toestemming van de decaan te worden verkregen (art. 13 lid 7 Promotiereglement UL).

27. In Rotterdam (art. 4.2 lid 1 Promotiereglement) dienen bijvoorbeeld elf stellingen aan het proefschrift te worden toegevoegd waarvan er vijf betrekking moeten hebben op de inhoud van het proefschrift en vijf geen betrekking mogen hebben op de inhoud. De elfde stelling hoeft, in tegenstelling tot de overige tien, niet wetenschappelijk verdedigd te worden. In Nijmegen moeten daarentegen minimaal zes en ten hoogste elf stellingen worden toegevoegd, waarvan niet meer dan twee stellingen van niet-wetenschappelijke aard mogen zijn (art. 16 lid 1 Promotiereglement RU).

28. Bij de VU wordt dit een richtlijn genoemd. De Radboud Universiteit noemt het document een 'Regeling' maar vermeldt in de derde overweging dat het eigenlijk een richtlijn betreft.

29. Of dit wenselijk is, kan betwijfeld worden. Enerzijds kan het functioneel zijn omdat het document hiermee een overzicht biedt van alle relevante regels betreffende het artikelenproefschrift. Anderzijds bestaat hierdoor ook overlap tussen het promotiereglement en de richtlijn waardoor er wellicht meer regels lijken te bestaan dan daadwerkelijk het geval is, hetgeen tot verwarring kan leiden.

30. Notitie Rechtsgeleerdheid Groningen en Notitie Rechtsgeleerdheid Leiden.

31. Omdat deze documenten geen aanvullende voorschriften bevatten, wordt er op deze plaats niet nader op ingegaan.

enkele opmerkingen hierover op hun plaats. Het is allereerst opvallend dat deze richtlijnen wat betreft onderwerpen veel overeenkomsten vertonen. Anderzijds bestaan er ook verschillen, onder andere over het aantal artikelen waaruit een proefschrift moet bestaan (zie hierover uitgebreider paragraaf 2.3.3).³² Ten tweede is het opmerkelijk dat de richtlijnen van de VU als ‘minimumeisen’ worden gekwalificeerd. Het is de vraag wat daarmee precies wordt bedoeld. Betekent dit dat een proefschrift dat aan de richtlijn voldoet op een schaal van één tot tien slechts met een 5,5 zou worden beoordeeld en dus een geval is van ‘met de hakken over de sloot’?³³ In de derde plaats, dient ten aanzien van de Nijmeegse regeling te worden aangegevend dat een groot deel van dit document bestaat uit een pleidooi voor het promoveren op artikelen. Wat er inhoudelijk ook van zij, een dergelijk betoog leent zich naar zijn aard niet voor een dergelijke regeling en leidt tevens af van het doel van het document: richtlijnen geven voor het promoveren op artikelen.³⁴

2.3.2. Mogen er naast artikelen ook andere stukken in het proefschrift worden opgenomen?

Tot nu toe wordt de term ‘artikelenproefschrift’ gebruikt. Dit is echter niet zo vanzelfsprekend als het mogelijkerwijs lijkt. Over het antwoord op de vraag of een artikelenproefschrift in plaats van artikelen ook andere stukken mag bevatten, bestaat namelijk onduidelijkheid. Dit komt met name doordat een groot aantal promotiereglementen aanvangt met het definiëren van het begrip ‘proefschrift’. In het begin van deze promotiereglementen wordt het proefschrift gedefinieerd als ‘wetenschappelijke verhandeling in artikelvorm’³⁵ of als een samenbundeling van ‘een of meer tijdschriftartikelen’.³⁶ Deze definities zijn op zichzelf duidelijk: in het proefschrift moeten (tijdschrift)artikelen opgenomen worden. Onduidelijkheid ontstaat echter bij het lezen van de daaropvolgende artikelen. Daarin worden namelijk meeromvattende termen als ‘wetenschappelijke verhandelingen’³⁷ of ‘wetenschappelijke publicaties’³⁸ gehanteerd. Hierdoor is het niet helder wat van de promovendus wordt verwacht: moet hij of zij alleen tijdschriftartikelen schrijven of mogen het ook andere stukken zijn?

Deze onduidelijkheid blijft niet beperkt tot het promotiereglement. Een en ander wordt namelijk nog gecompli-

ceerder door de twee facultaire richtlijnen. Deze blijken namelijk strijdig met het plaatselijke promotiereglement. Waar in de promotiereglementen wordt geschreven dat een proefschrift uit (wetenschappelijke) artikelen moet bestaan,³⁹ breiden de facultaire richtlijnen dit uit door te bepalen dat het ook andersoortige wetenschappelijke publicaties mag bevatten, zoals preadviezen, bijdragen aan wetenschappelijke bundels, wetenschappelijke noten⁴⁰ en wetenschappelijke rapporten.⁴¹ De Radboud Universiteit heeft vermoedelijk getracht om op een creatieve maar opmerkelijke wijze het hoofd te bieden aan deze tegenstrijdigheid door in de richtlijn op te nemen dat zij onder artikelen zowel tijdschriftartikelen als andersoortige wetenschappelijke verhandelingen verstaat.⁴²

Alleen de minder uitgebreide promotiereglementen geven eenduidig antwoord op de vraag wat voor bijdragen het proefschrift dient te bevatten. In deze reglementen is namelijk geen definitie van ‘het proefschrift’ opgenomen en wordt in de overige artikelen uniforme terminologie gehanteerd. Volgens deze promotiereglementen kan een proefschrift bestaan uit een aantal ‘wetenschappelijke verhandelingen’, waaruit volgt dat ook andere bijdragen dan artikelen mogen worden opgenomen.⁴³

2.3.3. Uit hoeveel artikelen of verhandelingen moet het proefschrift bestaan?

In de promotiereglementen wordt niets geschreven over het aantal artikelen dat in een proefschrift moet worden opgenomen. Enige informatie wordt verschaft door begrippen als ‘artikelen’ en ‘bundeling van verhandelingen’.⁴⁴ Hieruit kan worden afgeleid dat een proefschrift minimaal twee artikelen moet bevatten. De twee juridische richtlijnen zijn concreter, hoewel niet gelijkgestemd. Zo volgt uit de richtlijn van de VU dat een proefschrift uit vier of meer artikelen moet bestaan. Bij de faculteit Rechtsgeleerdheid aan de Radboud Universiteit dienen dit er in beginsel vijf of meer te zijn.⁴⁵

De promotiereglementen van de Rijksuniversiteit Groningen en de Erasmus Universiteit Rotterdam springen in dit verband in het oog. Deze documenten vangen namelijk aan door te bepalen dat een proefschrift uit ‘een

32. Voor deze verschillen kon door de auteur geen verklaring worden gevonden.

33. Uiteraard wordt een proefschrift niet met een cijfer beoordeeld. Het voorbeeld heeft echter tot doel om de onduidelijkheid te illustreren.

34. Een dergelijk pleidooi is onder meer afleidend omdat het tekst toevoegt aan het document, waardoor de richtlijnen een aanzienlijk minder prominente plaats innemen.

35. Art. 1 en 15 lid 5 Promotiereglement UvA, art. 1 lid 1 Promotiereglement UL en art. 1 sub p Promotiereglement UM.

36. Art. 1.1 Promotiereglement RuG en art. 1.1 Promotiereglement EUR.

37. Art. 15 lid 1 Promotiereglement UvA, art. 13 lid 2 Promotiereglement UL art. 23 lid 1 Promotiereglement UM en art. 17 Promotiereglement UU. Hoewel het genoemde artikel uit het Leidse promotiereglement erop lijkt aan te sturen dat dit toch tijdschriftartikelen moeten zijn.

38. Art. 4.1 en 4.5 Promotiereglement RuG en art. 4.5 Promotiereglement EUR.

39. Art. 1 en 17 lid 2 Promotiereglement VU en art. 1 sub f en art. 13 lid 1 sub b Promotiereglement RU.

40. Dit voorbeeld wordt alleen in de Nijmeegse Facultaire Richtlijn genoemd.

41. In zekere zin is dit een duidelijke norm, die wel voor onduidelijkheid zorgt doordat het in strijd is met het promotiereglement.

42. De letterlijke tekst luidt (Facultaire Richtlijn Nijmegen, onderdeel 1): ‘De Faculteit Rechtsgeleerdheid verstaat onder artikelen wetenschappelijke verhandelingen die geschikt zijn voor publicatie in een tijdschrift (...) en wetenschappelijke verhandelingen die op andersoortige wijze zijn of worden gepubliceerd (preadviezen, wetenschappelijke noten, bijdragen aan bundels, wetenschappelijke rapporten).’

43. Art. 3 sub b Promotiereglement OU en art. 17 lid 1 Promotiereglement UvT. Er wordt echter niet expliciet vermeld wat onder ‘wetenschappelijke verhandelingen’ wordt verstaan.

44. Bijvoorbeeld art. 17 lid 2 Promotiereglement VU, art. 3 sub b Promotiereglement OU, art. 13 lid 2 Promotiereglement UL, art. 23 lid 1 Promotiereglement UM, art. 17 lid 1 Promotiereglement UvT en art. 17 lid 1 Promotiereglement UU.

45. Onderdeel 3 Facultaire Richtlijn Nijmegen.

of meer tijdschriftartikel(en)' kan bestaan.⁴⁶ Een proefschrift dat slechts uit één artikel bestaat, is gezien deze formulering dus mogelijk.⁴⁷ Echter, een aantal pagina's later wordt geschreven dat een proefschrift 'een samenvoeging van (...) wetenschappelijke publicaties [dus meervoud, C.J.]' is.⁴⁸ Dit laatste is vermoedelijk de bedoeling van de opstellers van het promotiereglement geweest. Aanwijzing daarvoor vormt voor de Groningse Universiteit de aanhef van een van de daaropvolgende artikelen: 'Samengevoegde wetenschappelijke publicaties [dus wederom meervoud, C.J.] als proefschrift'.⁴⁹ Dit neemt uiteraard niet weg dat beide promotiereglementen in hun huidige vorm intern inconsistent zijn.

2.3.4. Moeten de artikelen al gepubliceerd zijn (of juist niet)?

De meeste universiteiten stellen als eis dat de artikelen allemaal of voor een deel reeds eerder openbaar gemaakt of verschenen moeten zijn.⁵⁰ Het vereiste dat een artikel 'verschenen moet zijn' wekt de indruk dat het publicatie in een tijdschrift betreft. Wanneer een artikel 'openbaar' gemaakt moet worden, dan lijkt dit niet beperkt tot publicatie in een tijdschrift. Immers, openbaarmaking betekent zoiets als 'voor het publiek toegankelijk maken'.⁵¹ In dat geval zou het plaatsen van een stuk op een website of blog volstaan. Sterker nog, dergelijke stukken zijn beter voor het publiek toegankelijk dan een artikel in een tijdschrift aangezien tijdschriftartikelen – vooralsnog – niet altijd *open access* zijn.

Sommige universiteiten schrijven tevens voor, dat een aantal van de artikelen reeds ingediend of geaccepteerd moet zijn door een tijdschriftredactie. Hieromtrent bestaan echter ook verschillen. Ter illustratie, van de artikelen in juridische proefschriften dienen er in ieder geval twee of meer ingediend te zijn bij een tijdschriftredactie, aldus de facultaire richtlijnen van de VU en de Radboud Universiteit. Daarnaast moet bij de VU minimaal één artikel door een tijdschriftredactie geaccepteerd zijn.⁵² Voor

de Nijmeegse promovendi dienen dit er twee of meer te zijn.⁵³

De facultaire richtlijnen besteden, in tegenstelling tot de promotiereglementen, ook aandacht aan het *soort* tijdschrift waarin gepubliceerd moet worden. Volgens de VU mogen dit zowel erkende wetenschappelijke tijdschriften als *peer-reviewed (double blind)* tijdschriften zijn. De faculteit Rechtsgeleerdheid van de Radboud Universiteit bepaalt te dien aanzien: 'peer-reviewed is geen eis'. De notitie van de Groningse faculteit is ambitieuzer, aangezien er een 'sterke voorkeur' wordt uitgesproken voor tijdschriften die expliciete *peer-review-policy* hanteren en door de universitaire gemeenschap worden erkend als 'een vooraanstaand forum voor wetenschappelijke publicaties'.⁵⁴ Overigens zou uit het woordgebruik in diverse promotiereglementen, zoals '*wetenschappelijke verhandeling*', afgeleid kunnen worden dat het een publicatie in een wetenschappelijk tijdschrift moet betreffen. Tijdschriften gericht op de beroepspraktijk lijken niet goed te rijmen met dergelijke terminologie.⁵⁵ Anderzijds, over de vraag wat wetenschappelijk is bestaat controverse, niet in de laatste plaats onder juridische academici.⁵⁶ Daarbij komt nog, dat het uiteraard niet de aard van het tijdschrift is dat 'de wetenschappelijkheid' van een artikel bepaalt.⁵⁷

2.3.5. Wat betekent het dat er samenhang moet bestaan tussen de artikelen en wanneer is hier sprake van?

Over één aanvullende regel voor het artikelenproefschrift zijn de universiteiten het eens: er moet voldoende samenhang bestaan tussen de artikelen.⁵⁸ Dit is echter wel de enige overeenkomst in de aanvullende regels voor artikelenproefschriften.⁵⁹ Wat precies onder samenhang wordt verstaan, laten de promotiereglementen in het midden.⁶⁰ Dit heeft de opstellers van de meeste promotiereglementen er niet van weerhouden om promovendi te verplichten deze samenhang, wat dat dan ook moge zijn, aan te tonen.

46. Art. 1.1 Promotiereglement RuG en art. 1.1 Promotiereglement EUR. Ook het woord 'kan' geeft eigenlijk geen richting.

47. Naast dit artikel moet het proefschrift nog wel een inleiding en een conclusie bevatten.

48. Art. 4:1 lid 1 sub b Promotiereglement RuG en art. 4.5 lid 1 Promotiereglement EUR.

49. Art. 4.5 Promotiereglement RuG. In Rotterdam kan dit volgen uit de titel van art. 4.5 van het promotiereglement.

50. Art. 15 lid 1 Promotiereglement UvA, art. 17 lid 2 Promotiereglement VU, art. 4.1 lid 1 sub b Promotiereglement RuG, art. 3 sub b Promotiereglement OU, art. 13 lid 2 Promotiereglement UL, art. 23 lid 1 Promotiereglement UM, art. 2.3 lid 3 Promotiereglement EUR en art. 17 lid 1 Promotiereglement UU. Alleen de Tilburgse Universiteit stelt in het promotiereglement niet een dergelijke eis aan het artikelenproefschrift.

51. Zie bijvoorbeeld de definitie van 'openbaarheid' en 'openbaren' in het Van Dale Groot Woordenboek van de Nederlandse Taal.

52. Facultaire Richtlijn VU.

53. Facultaire Richtlijn Nijmegen.

54. Notitie Rechtsgeleerdheid RuG, p. 4.

55. Daarnaast kan de eis dat de promovendus met het proefschrift een toereikende proeve van bekwaamheid tot het zelfstandig beoefenen van de wetenschap moet hebben afgelegd indirect iets zeggen over de geschiktheid van tijdschriften in dit verband. Evenzo Notitie Rechtsgeleerdheid RuG, p. 4.

56. Zie hierover bijvoorbeeld: Stolker 2003 en Westerman & Wissink 2008. Een mooi overzicht biedt ook Franken 2008.

57. Hoewel bijvoorbeeld door het classificatiesysteem van artikelen op universitair en facultair niveau – o.a. ten dienste van het opstellen van wetenschappelijke verslagen – een dergelijke fictie wel gecreëerd wordt. Vergelijk bijvoorbeeld het verschil 'scientific' of 'scholarly' en 'professional' in universitaire registratieprogramma's voor artikelen, zoals Metis en Pure.

58. Acht van de tien promotiereglementen schrijven dit voor (zie bijvoorbeeld art. 4.5 lid 1 Promotiereglement RuG, art. 3 sub b Promotiereglement OU, art. 23 lid 1 Promotiereglement UM en art. 17 lid 1 Promotiereglement UU). Uitzondering hierop vormen de promotiereglementen van de Radboud Universiteit en de Universiteit van Tilburg. Voor de Radboud Universiteit vloeit deze eis echter wel voort uit de facultaire richtlijn.

59. In ieder geval de enige overeenkomst die ik heb kunnen ontdekken.

60. Samenhang is natuurlijk op vele manieren denkbaar, zoals inhoudelijk of methodologisch. Zie aldus Notitie Rechtsgeleerdheid Groningen, p. 3.

De manier waarop hiervan blijk moet worden gegeven verschilt per universiteit, zoals a) in een inleiding,⁶¹ b) in een inleiding *en* een conclusie,⁶² c) in een inleiding *en/of* een slotbeschouwing,⁶³ d) in een inleiding *of* een slotbeschouwing⁶⁴ of e) door hier in het proefschrift ‘een beschouwing’ aan te wijden.⁶⁵

2.3.6. Is er sprake van ‘zelfstandige wetenschapsbeoefening’ als een artikel in co-auteurschap is geschreven?

Op grond van de Wet en de promotiereglementen is het proefschrift een uiting van de bekwaamheid tot zelfstandige beoefening van de wetenschap. Vermoedelijk wordt het in co-auteurschap schrijven van artikelen door universiteiten gezien als een bedreiging van deze norm. Voor dergelijke proefschriften wordt namelijk de eis van ‘zelfstandige wetenschapsbeoefening’ in allerlei modaliteiten beklemtoond. Zo geldt in dat geval onder meer dat het aandeel van de promovendus ‘een essentieel onderdeel’ van het betreffende onderzoek moet vormen,⁶⁶ dat de promovendus er een ‘essentiële bijdrage’ aan moet hebben geleverd,⁶⁷ dat de artikelen ‘in overwegende mate’ aan de promovendus toe te schrijven moeten zijn⁶⁸ of dat het artikel ‘onder aanwijsbaar en dominant co-auteurschap’ van de promovendus tot stand moet zijn gekomen.⁶⁹

Wat precies onder ‘essentiële bijdrage’ en de andere genoemde open normen wordt verstaan, is onduidelijk (zie hierover uitgebreid paragraaf 4.1). Toch dienen promovendi naast deze ‘extra’ eis,⁷⁰ te bewijzen dat zij daadwerkelijk een dergelijke ‘essentiële bijdrage’ aan het artikel hebben geleverd. Dit dient op grond van sommige promotiereglementen ‘per artikel genoegzaam te worden

aangetoond’ waarbij de promovendus de vrijheid heeft om hier zelf vorm aan te geven.⁷¹ De UvA geeft de promovendus minder bewegingsruimte en gaat een stap verder. Deze universiteit schrijft namelijk voor dat bij ieder in co-auteurschap geschreven artikel de promovendus aan het manuscript een pagina moet toevoegen waarop a) een volledige referentielijst en b) per artikel een overzicht van de auteurs en een toelichting op het relatieve belang van de co-auteurs is opgenomen.⁷²

Naast dergelijke verplichtingen voor de promovendus, heeft de promotor soms ook een taak op dit punt. Zo dient een promotor aan de UvA bij het artikelenproefschrift te beoordelen in hoeverre er sprake is van ‘zelfstandige wetenschapsbeoefening’ en een ‘toereikende bijdrage’ van de promovendus.⁷³ Daarnaast moet hij of zij ‘indien nodig’⁷⁴ aan de promotiecommissie toelichten hoe de artikelen tot stand zijn gekomen en wat het aandeel van de promovendus daarin is geweest.⁷⁵ Een soortgelijke taakverdeling tussen promotor en promovendus bestaat bij de Universiteit Utrecht. De Utrechtse promovendus moet namelijk per artikel in het proefschrift aangeven voor welk gedeelte hij verantwoordelijk is en diens promotor moet daaromtrent een schriftelijke verklaring opstellen.⁷⁶ Bij andere universiteiten brengt het artikelenproefschrift ten aanzien van ‘de zelfstandige wetenschapsbeoefening’ alleen voor de promotor extra verplichtingen met zich. Aan de promotor dan de schone taak om een schriftelijke verklaring op te stellen voor de beoordelings- of kleine promotiecommissie waaruit de essentiële bijdrage van de promovendus aan het artikel moet blijken.⁷⁷ Hoewel de rol van deze commissies natuurlijk niet onderschat moet worden, lijkt een dergelijke verklaring van de promotor

61. Art. 3 sub b Promotiereglement OU.

62. Art. 4.5 lid 1 Promotiereglement RuG en art. 4.5 lid 1 Promotiereglement EUR. Deze regeling is overigens enigszins bijzonder omdat daarbij tevens de aard van de samenvatting wordt voorgeschreven: het dient een ‘samenvattende conclusie’ te zijn. De toevoeging ‘samenvattend’ lijkt deels strijdig te zijn met het woord ‘conclusie’, in ieder geval met het Latijnse werkwoord ‘concludere’ wat evenzogoed ‘gevolgtrekking maken’ kan betekenen. Zie over de etymologie van dit woord bijvoorbeeld het overzicht op de website: www.etymologiebank.nl/trefwoord/conclusie. Ook zij gewezen op overweging 3 van de Facultaire Richtlijn Nijmegen, waarin staat dat de samenhang moet worden aangetoond in een inleiding en conclusie. Opvallend hierbij is, dat dit een ‘niet eerder gepubliceerde algemene inleiding met probleemstelling’ moet zijn. Afgevraagd kan worden wat de bedoeling is van een dergelijke eis. Het gepubliceerd hebben van een stuk is over het algemeen geen contra-indicatie voor de kwaliteit ervan (iemand die het tegendeel beweert heeft vermoedelijk juist sterkere papieren). Daarnaast is het twijfelachtig of een inleiding van een proefschrift naar haar aard geschikt is voor publicatie in een tijdschrift.

63. Art. 17 lid 5 Promotiereglement VU en art. 13 lid 2 Promotiereglement UL.

64. Art. 23 lid 3 Promotiereglement UM en art. 17 lid 4 Promotiereglement UU. Hierbij zij opgemerkt dat het promotiereglement van de VU en de richtlijn van de faculteit Rechtsgeleerdheid van de VU op dit punt ook enigszins van elkaar verschillen. In het promotiereglement (art. 17 lid 5) staat namelijk dat van de samenhang blijk moet worden gegeven in een ‘inleiding *en/of* slotbeschouwing’ terwijl in de richtlijn ‘inleiding *of* slotbeschouwing’ staat.

65. Art. 15 lid 1 2e zin Promotiereglement UvA.

66. Art. 4.5 lid 2 sub c Promotiereglement RuG.

67. Bijvoorbeeld art. 23 lid 2 Promotiereglement UM.

68. Art. 13 lid 3 Promotiereglement UL.

69. Art. 17 lid 1 Promotiereglement UvT. Noemenswaardig is in dit verband de toelichting op het Groningse promotiereglement. In deze toelichting wordt namelijk geschreven dat het expliciet tot de mogelijkheid behoort dat auteurs dezelfde publicatie voor hun proefschrift gebruiken. De promotor dient dan op basis van het criterium ‘essentieel aandeel in het onderzoek’ te bepalen of dit mag. Zie artikelsgewijze toelichting Promotiereglement RuG, p. 39. Een dergelijk criterium komt overeen met de regels die gelden voor het in co-auteurschap schrijven van een proefschrift. Vgl. daartoe art. 2.5 Promotiereglement RuG.

70. Eigenlijk is het geen extra eis, maar een overbodige eis, zie de hiernavolgende paragraaf 3.

71. Art. 17 lid 6 Promotiereglement VU, art. 13 lid 3 Promotiereglement RU en onderdeel 3 van de Facultaire Richtlijn Nijmegen.

72. Art. 15 lid 5 Promotiereglement UvA.

73. Art. 16 lid 5 Promotiereglement UvA.

74. Het is onbekend wanneer daarvan sprake is en wie moet vinden dat dit ‘nodig’ is.

75. Art. 16 lid 5 Promotiereglement UvA.

76. Art. 17 lid 2 en 3 Promotiereglement UU.

77. Art. 4.5 lid 2 sub c Promotiereglement RuG, art. 23 lid 2 Promotiereglement UM (hoewel daar niet wordt geschreven wat er met deze verklaring gedaan moet worden) en art. 4.5 lid 2 sub c Promotiereglement EUR.

niet wenselijk en in ieder geval weinigzeggend. De artikelen die een promovendus in co-auteurschap schrijft, zijn immers veelal artikelen waarbij in ieder geval de promotor co-auteur is. Deze promotor lijkt dus niet de aangewezen persoon om een dergelijke verklaring op te stellen. De promotor is immers enigszins partijdig omdat deze veelal wat op de hand van de promovendus zal zijn en er belang bij heeft dat de promotie doorgang vindt. Als de promotor medeauteur is van een artikel, dan zal daardoor de neiging bestaan de eigen bijdrage geringer voor te stellen. Bij derde-medauteurs is de vraag hoe kritisch hij de bijdrage van de promovendus zal onderzoeken (als hij het al kan onderzoeken). Dit alles nog afgezien van de hiërarchisch ondergeschikte en deels afhankelijke positie van de promovendus ten opzichte van diens promotor.

2.3.7. Heeft het in co-auteurschap schrijven van een of meer artikelen gevolgen voor de samenstelling van de beoordelings- of promotiecommissie?

Het in co-auteurschap schrijven van artikelen die worden opgenomen in het proefschrift wordt door sommige universiteiten (deels) onverenigbaar geacht met het lidmaatschap van de commissies die betrokken zijn bij de beoordeling van het proefschrift.⁷⁸ Zo kan co-auteurschap gevolgen hebben voor de samenstelling van de leescommissie⁷⁹ of leidt het ertoe dat lidmaatschap van de beoordelingscommissie niet is toegestaan.⁸⁰ Ook kan co-auteurschap invloed hebben op de samenstelling van de promotiecommissie. Zo mogen bij de UvA dergelijke co-auteurs slechts een minderheid van de overige leden van de promotiecommissie uitmaken.⁸¹ Het meest vergaand is de Universiteit Tilburg waar een co-auteur van een of meer artikelen helemaal geen lid mag zijn van de promotiecommissie.⁸²

De universiteiten die dergelijke beperkingen opleggen, voeren dit overigens opvallend genoeg niet door voor alle commissies. Zo wordt in Groningen co-auteurschap

en lidmaatschap van de beoordelingscommissie verboden, terwijl lidmaatschap van de promotiecommissie wel gewoon mogelijk is.⁸³ Dit is verbazingwekkend. Dergelijke voorschriften hebben immers tot doel dat de personen die het proefschrift beoordelen in voldoende mate onpartijdig zijn ten aanzien van de (co)promotor en de promovendus.⁸⁴ Een dergelijke onpartijdigheid lijkt relevant voor alle personen die op enigerlei wijze betrokken zijn bij de beoordeling van het proefschrift.⁸⁵

2.3.8. Mag een artikel dat in het proefschrift wordt opgenomen een aantal jaar geleden gepubliceerd zijn en dienen artikelen geactualiseerd te worden?

Bij enkele universiteiten worden eisen gesteld aan de 'levensduur' van artikelen die in een proefschrift mogen worden opgenomen, een soort verjaringstermijn van artikelen. Het wekt inmiddels waarschijnlijk geen verbazing meer, dat de regelgeving hieromtrent uiteenloopt. Zo geldt als richtlijn (RuG)⁸⁶ of verplichting (Rotterdam)⁸⁷ dat artikelen gepubliceerd moeten zijn binnen een periode van vijf jaar *vóórdat het proefschrift ter beoordeling wordt ingeleverd bij de promotores*. Een vergelijkbare vijfjaarseis geldt in Leiden, met het verschil dat bij deze universiteit het tijdsverloop tussen de publicatie van de artikelen en de *voltooiing van het manuscript* niet langer dan vijf jaar mag zijn.⁸⁸ Voor promovendi aan de faculteit Rechtsgeleerdheid van de VU en de Radboud Universiteit geldt weer een andere vijfjaarseis. Daar mag het proefschrift geen artikelen bevatten die al vijf jaar gepubliceerd waren *voordat de promovendus de hoogleraar voor het eerst vroeg om als promotor op te treden*.⁸⁹

Met name deze laatste vijfjaarseis wijkt af van de vijfjaarseis in Groningen, Leiden en Rotterdam. Het verschil tussen de Groningse en Rotterdamse universiteiten enerzijds en de Universiteit Leiden anderzijds lijkt op het eerste gezicht minder groot. Het tijdstip waarop het proefschrift ter beoordeling wordt ingeleverd bij de pro-

78. Uitzondering hierop vormt bijvoorbeeld het promotiereglement van de UvA waarin hieromtrent geen aanvullende bepalingen zijn opgenomen.

79. Op grond van het promotiereglement van de VU (art. 13 lid 3) dienen twee van de vijf leden van de leescommissie verbonden te zijn aan een andere universiteit dan de universiteit die de graad (mede) verleent. Deze twee leden mogen echter geen co-auteur zijn van artikelen opgenomen in het proefschrift van de promovendus. De formulering van deze bepaling is enigszins verwonderlijk, aangezien het co-auteurschap van 'artikelen' (dus meervoud) verboden wordt. Gezien de tekst zou co-auteurschap van één artikel dus geen gevolgen hoeven te hebben. Daarnaast kan afgevraagd worden wat de rationale is achter het uitsluiten van *externe* leden en niet van interne – de bij de VU werkzame – leden.

80. Art. 6.1 lid 3 Promotiereglement RuG en art. 20 lid 6 Promotiereglement UM.

81. Art. 20 lid 8 Promotiereglement UvA.

82. Art. 14 lid 4 Promotiereglement UvT.

83. Art. 6.1 lid 3 Promotiereglement RuG.

84. Dit volgt bijvoorbeeld uit Bijlage 4 van het Promotiereglement UM, p. 76.

85. Opvallend is trouwens, dat de grote promotiecommissie in Groningen bestaat uit allen die aanwezig zijn tijdens de verdediging. Wanneer zou worden bepaald dat co-auteurs geen lid mogen zijn van de promotiecommissie, dan zou dit er dus in de praktijk toe leiden dat hun verboden wordt om bij de promotie te zitten. Een wijziging van het promotiereglement te dien aanzien lijkt in dit licht dan dus in ieder geval ook wenselijk.

86. Art. 4.5 lid 2 sub a Promotiereglement RuG.

87. Art. 4.5 lid 2 sub a Promotiereglement EUR.

88. Art. 13 lid 4 Promotiereglement Leiden.

89. Dit behoudens dispensatie aldus Facultaire Richtlijn VU.

motores zal immers meestal (vrijwel)⁹⁰ gelijk zijn aan het moment waarop het manuscript wordt afgerond. Het is echter denkbaar dat een promovendus het manuscript afrondt maar dit om wat voor reden dan ook, in de kast blijft liggen. In dat geval heeft dit – wat betreft de vijfjaars-termijn – geen gevolgen voor de Leidse promovendus,⁹¹ maar wel voor diens Groningse of Rotterdamse collega. Voor de Groningse promovendus bestaat dan wel weer een mogelijkheid om aan de vijfjaarseis te ontkomen, namelijk door actualisering van de publicatie.⁹²

Dit leidt tot een daaraan gerelateerde vraag, namelijk: ‘Moeten gepubliceerde artikelen geactualiseerd worden?’ Het antwoord is wederom afhankelijk van de universiteit waar de promovendus wenst te promoveren. Voor Tilburgse promovendi geldt er in zekere zin een actualiseringsplicht aangezien het promotiereglement bepaalt dat de beoordeling van reeds eerder openbaar gemaakte verhandelingen plaatsvindt ‘naar de stand van de wetenschap ten tijde van de beoordeling van het proefschrift’.⁹³ Een dergelijke actualiseringsplicht bestaat daarentegen niet voor promovendi aan de faculteiten Rechtsgeleerdheid van de VU en de Radboud Universiteit. De facultaire richtlijnen aldaar komen er kort gezegd op neer: actualisering van artikelen mag, maar mag evenzogoed achterwege gelaten worden. Bij andere universiteiten ontbreken dergelijke actualiseringsplichten voor het artikelenproefschrift, hoewel een dergelijke verplichting uiteraard wel kan voortvloeien uit de algemene regels die voor het proefschrift gelden.⁹⁴

2.3.9. Als een artikel al gepubliceerd is, gelden er dan bepaalde regels voor openbaarmaking en auteursrecht?

Zowel voor het monografie- als het artikelenproefschrift bestaan er bepalingen over de openbaarmaking van het proefschrift.⁹⁵ Deze bevatten bijvoorbeeld regels over de termijn waarbinnen de universiteit het proefschrift openbaar zal maken, de mogelijkheid om deze termijn (deels) op te schorten als er embargo op de artikelen rust⁹⁶ en de mogelijkheid om via de rector magnificus op grond van ‘zwaarwegende omstandigheden’ toestemming te krijgen voor een dergelijke opschorting.⁹⁷

Naast de regels over het auteursrecht die voor alle proefschriften gelden, besteden drie universiteiten expliciet aandacht aan het auteursrecht van artikelen die in het proefschrift worden opgenomen. Zo dient een Groningse promovendus schriftelijke toestemming te hebben voor publicaties waarvan het auteursrecht aan derden is gegeven.⁹⁸ Het beschikken over deze verklaring lijkt voldoende, aangezien nergens wordt voorgeschreven wat de promovendus met deze verklaring moet doen.⁹⁹ Een Rotterdamse promovendus moet aan de promotor een schriftelijke verklaring overleggen waarin co-auteurs van artikelen toestemming geven om de artikelen te gebruiken voor het proefschrift.¹⁰⁰ Daarnaast dient deze promovendus aan de universiteit een proefschrift beschikbaar te stellen met alleen de artikelen waarop geen embargo rust, zodat de universiteit dit document digitaal openbaar kan maken.¹⁰¹ In Utrecht moet de promovendus per artikel nagaan of door publicatie auteursrechten zijn overgedragen aan de uitgever.¹⁰² Als dit is gebeurd dan moet de

90. Exact op hetzelfde moment is eigenlijk ondenkbaar (of de promotor zou aanwezig moeten zijn als bij wijze van spreken ‘de punt achter de laatste zin van het manuscript wordt gezet’).

91. Aangenomen dat de promovendus er ook in slaagt om aan te tonen dat op de betreffende datum het manuscript is afgerond.

92. Dit volgt overigens niet uit de bepalingen in het promotiereglement, maar uit de artikelsgewijze toelichting op deze bepalingen (namelijk de toelichting op art. 4.4 en 4.5 Promotiereglement RuG, p. 39). Wellicht bestaat deze mogelijkheid ook voor promovendi in Leiden en Rotterdam, maar daarover wordt in ieder geval niets bepaald in de betreffende promotiereglementen.

93. Art. 17 lid 1 Promotiereglement UvT.

94. Het opnemen van verouderde artikelen zou bijvoorbeeld strijdig kunnen zijn met de eis dat de promovendus door middel van het proefschrift een toereikende proeve van bekwaamheid tot het zelfstandig beoefenen van de wetenschap moet hebben afgelegd.

95. Hierover wordt iets bepaald in de regels van zeven van de tien universiteiten. Uitzondering zijn de Universiteit Maastricht, de Universiteit Tilburg en de Open Universiteit. Denkbaar is, dat bij deze universiteiten aanvullende documenten bestaan die ik niet online kon vinden. In de promotiereglementen van deze drie universiteiten wordt echter niet naar deze documenten verwezen.

96. Zo bepaalt de Universiteit Leiden dat het tijdelijke embargo voor het digitaal openbaar maken van proefschriften met name nog niet gepubliceerde artikelen kan betreffen (art. 18 lid 3 Promotiereglement UL). Overigens bestaan er per universiteit verschillen wat betreft de duur van de opschorting van openbaarmaking in geval van embargo en het gevolg van embargo voor het proefschrift: geheel of gedeeltelijk niet openbaar maken. Zo geldt bij de ene universiteit in geval van embargo dat, voor de duur van het embargo, het proefschrift gedeeltelijk openbaar gemaakt zal worden (bijvoorbeeld art. 24 lid 5 jo. lid 7 Promotiereglement VU) terwijl de Universiteit van Nijmegen in geval van embargo vermeldt dat opname van het proefschrift in de repository maximaal zes maanden kan worden uitgesteld. In dat geval wordt de volledige tekst niet openbaar gemaakt (art. 17 lid 5 Promotiereglement RU). Dit laatste is vermoedelijk niet zo geschikt voor het artikelenproefschrift. Als op sommige artikelen wel en op andere artikelen geen embargo rust, dan lijkt een gedeeltelijke openbaarmaking wenselijker.

97. Art. 4.7 lid 3 Promotiereglement RuG en art. 4.7 lid 4 Promotiereglement EUR. Onbekend is of onder dergelijke ‘zwaarwegende omstandigheden’ ook het embargo valt.

98. Art. 4.5 lid 2 sub b Promotiereglement RuG.

99. Wel wordt er in meer algemene zin bepaald dat de promovendus zich ervan moet vergewissen dat aan de auteursrechtelijke bepalingen in het promotiereglement is voldaan (art. 4.1 lid 4 Promotiereglement RuG). Aangenomen kan dus worden dat dit wordt gezien als de verantwoordelijkheid van de promovendus. Ten aanzien van een eventueel embargo dient de promovendus wel de afspraken die met de uitgever zijn gemaakt, aan de universiteit te overleggen (zie bijlage 8 Promotiereglement RuG, p. 58-59).

100. Art. 4.5 lid 2 sub b Promotiereglement EUR. In dit reglement wordt aldus wel voorgeschreven wat de promovendus met deze verklaring moet doen.

101. Art. 4.7 lid 3 Promotiereglement EUR. Deze bepaling is trouwens in de kleur rood in het promotiereglement opgenomen, dit in tegenstelling tot de meeste andere artikelen die een zwarte tekstkleur hebben. Het is niet duidelijk wat het doel is van deze kleurverschillen. Wellicht betreffen dit artikelen die verschillen van de vorige versie van het promotiereglement.

102. Dit blijkt niet uit het promotiereglement maar uit een aanverwant document: Universiteit Utrecht, *Aanwijzingen voor Promovendi*, onderdeel 12.

promovendus alsnog toestemming vragen aan de uitgever.¹⁰³ De Utrechtse universiteit is haar promovendi bovendien behulpzaam door hen te informeren over zogeheten *Creative Commons*-licenties.¹⁰⁴

3. Gelaagde regelgeving in de promotiereglementen: onnodig, onwenselijk en overbodig

Uit de vorige paragraaf blijkt dat de regelgeving over het artikelenproefschrift gelaagd is. De eerste laag regelgeving is van toepassing op alle proefschriften. In aanvulling daarop bestaan er regels die alleen gelden voor het artikelenproefschrift (de tweede laag). In deze paragraaf staat een meer regeltechnische beschouwing van de in paragraaf 2.3 beschreven regels centraal. Deze heeft echter alleen betrekking op de regels zoals opgenomen in de promotiereglementen. Uiteraard leiden de richtlijnen van enkele faculteiten ook tot gelaagdheid. Een belangrijk verschil is echter, dat deze richtlijnen niet-bindend en zelfs wenselijk kunnen zijn (zie hierover paragraaf 4.3). De aanvullende regels voor het artikelenproefschrift die voortvloeien uit de promotiereglementen zijn daarentegen soms onnodig, onwenselijk en overbodig.

In de eerste plaats zijn de aanvullende regels voor het artikelenproefschrift in een aantal gevallen *onnodig* omdat vrijwel al deze voorschriften reeds voortvloeien uit de bepalingen die voor alle proefschriften gelden (de eerste laag). Twee voorbeelden kunnen dit duidelijk maken.¹⁰⁵

Allereerst is het onnodig om voor artikelenproefschriften expliciet te bepalen dat de promovendus 'een essentiële bijdrage' aan het artikel moet hebben geleverd. Dit volgt namelijk al uit het voorschrift dat een proefschrift een 'uiting van de bekwaamheid tot zelfstandige beoefening van de wetenschap' moet zijn.¹⁰⁶ Iets soortgelijks geldt voor de bepalingen over de gevolgen van co-auteurschap voor de samenstelling van bijvoorbeeld de promotiecommissie. Dergelijke extra regels hebben tot doel om de onpartijdigheid van de beoordelaars te waarborgen. Echter, deze onpartijdigheid wordt al geborgd door middel van een ander voorschrift dat voor alle proefschriften geldt, namelijk dat familieleden van de promovendus of andere personen die in zodanige relatie tot de promo-

vendus staan dat van hen geen oordeel behoort te worden geleverd, geen lid of voorzitter van dergelijke commissies mogen zijn.¹⁰⁷

Bovendien is de tweede laag regels voor een proefschrift dat uit artikelen bestaat *onwenselijk*. Het leidt er namelijk toe dat aan artikelenproefschriften hogere eisen worden gesteld dan aan monografieproefschriften.¹⁰⁸ Dit is niet raadzaam: de kwaliteitseisen dienen uiteraard voor alle proefschriften gelijk te zijn.¹⁰⁹ De voorschriften die momenteel voor alle proefschriften gelden, worden per slot van rekening geacht de kwaliteit ervan voldoende te garanderen.¹¹⁰ Echter, vooralsnog bestaan er verschillende kwaliteitseisen. Ter illustratie, enkele universiteiten schrijven het minimumaantal artikelen voor dat in een proefschrift opgenomen moet worden. Gezien de bestaande regels voor het artikelenproefschrift is dit enigszins vreemd. Immers, voor het monografieproefschrift wordt ook niet voorgeschreven uit hoeveel hoofdstukken het proefschrift minimaal moet bestaan. Iets soortgelijks geldt voor de verplichting dat sommige artikelen openbaar gemaakt of gepubliceerd moeten zijn in een tijdschrift. Een dergelijke eis bestaat in het geheel niet voor het monografieproefschrift. Sterker nog, voor het publiceren van een monografieproefschrift kan vaak slechts alleen een uitgever bereid worden gevonden indien de promovendus daarvoor een paar duizend euro wil betalen.¹¹¹ Bovendien bevat een monografieproefschrift veelal aanzienlijke stukken tekst die niet of niet snel geaccepteerd zouden worden door een tijdschriftredactie, zeker niet als het een *peer-reviewed* tijdschrift betreft.¹¹² Uiteraard heeft het publiceren van artikelen gedurende het promotietraject voordelen voor onder meer de promovendus.¹¹³ Een openbaarmakingsverplichting is echter gezien hetgeen zojuist werd geschreven, een stap te ver.

Ten derde zijn de aanvullende regels *overbodig*. Immers, in de Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek wordt er geen onderscheid gemaakt tussen het monografie- en het artikelenproefschrift (zie paragraaf 2.1). Bovendien suggereren aanvullende regels dat promo-

103. Zodat het proefschrift bijvoorbeeld kan worden opgenomen in het wetenschappelijk archief van de universiteit.

104. Met een dergelijke licentie behoudt een auteur al zijn rechten, maar geeft hij precies aan wat hij wil dat anderen ermee doen. Zie voor meer informatie over de soorten licenties: www.creativecommons.nl/licenties/uitleg (laatstelijk geraadpleegd: 12 augustus 2017).

105. Er zijn echter legio voorbeelden te noemen.

106. Een bepaling met een dergelijke strekking is namelijk in alle promotiereglementen opgenomen (zie o.a. art. 17 lid 1 Promotiereglement VU, art. 13 lid 1 Promotiereglement UL, art. 6 sub a Promotiereglement UM en art. 2.4 lid 1 Promotiereglement EUR). Toegevoegde waarde is nog denkbaar als een dergelijke herformulering leidt tot duidelijkere bepalingen voor bijvoorbeeld de wijze waarop een promotiecommissie dit zou kunnen beoordelen. Een dergelijke strekking hebben de huidige voorschriften echter niet.

107. Bijvoorbeeld art. 4 Promotiereglement UvA en art. 7 Promotiereglement VU. Zo nodig zouden in dit artikel naast het expliciet noemen van 'familieleden' ook 'co-auteurs' genoemd kunnen worden, zie bijvoorbeeld art. 20 lid 6 Promotiereglement UM dat ten aanzien van de beoordelingscommissie een dergelijke bepaling bevat.

108. Notitie Rechtsgeleerdheid Leiden, p. 5. Betoogd kan worden dat dergelijke specifieke normen er niet toe leiden dat de normen voor het artikelenproefschrift strenger zijn. Ze worden dan gezien als een invulling van de wat vage algemene normen die voor monografieproefschriften eigenlijk ook bestaan in de vorm van algemeen gedeelde normen. Desalniettemin zijn de normen die uit het promotiereglement voortvloeien bindend. Dit geldt uiteraard niet voor de impliciete concrete normen voor het monografieproefschrift.

109. Uiteraard is hier ook een belangrijke taak weggelegd voor onder meer de promotor en de promotiecommissie. De voorschriften dienen een en ander echter te faciliteren.

110. In de praktijk blijkt dat de Nederlandse proefschriften internationaal hoog staan aangeschreven, aldus bijvoorbeeld De Goede, Belder & De Jonge 2014, p. 7; Inspectie van het Onderwijs februari 2014, p. 5; KNAW 2016, p. 33.

111. Notitie Rechtsgeleerdheid Leiden, p. 5.

112. Idem.

113. De promovendus kan hierdoor bijvoorbeeld deelnemen aan het wetenschappelijk debat of een bijdrage leveren aan de rechtsontwikkeling.

veren op artikelen iets bijzonders of speciaals is.¹¹⁴ Het tegendeel is waar: het artikelenproefschrift is slechts een van de drie verschijningsvormen van het proefschrift.¹¹⁵ Al met al blijken de aanvullende regels voor het artikelenproefschrift onnodig, onwenselijk en overbodig. Het verdient daarom allereerst aanbeveling om deze regels uit de promotiereglementen te verwijderen, zodat het promotiereglement op dit punt geen onnodige, onwenselijke of overbodige regels meer bevat. Eveneens zouden de regels die op alle proefschriften van toepassing zijn, kritisch bestudeerd moeten worden en zo nodig aangepast of aangevuld om te bewerkstelligen dat deze regels voor alle proefschriften passend zijn.¹¹⁶ Het is bijvoorbeeld denkbaar dat voor artikelen die in co-auteurschap zijn geschreven, wordt aangesloten bij de regels die reeds gelden voor een proefschrift dat op naam van meerdere auteurs staat. Op deze manier kunnen de promotiereglementen faciliteren dat de kwaliteit van het proefschrift, in welke verschijningsvorm dan ook, gelijkelijk wordt gewaarborgd.

4. Onduidelijke voorschriften als belemmering voor het schrijven van een artikelenproefschrift: duidelijkheid gewenst

4.1. Onduidelijke voorschriften

Wanneer een promovendus overweegt om een artikelenproefschrift te schrijven, dan zullen verschillende vragen in hem of haar opkomen, zoals: 'Hoeveel artikelen moet ik in dat geval schrijven?' en 'Mag een artikel dat ik met iemand anders schrijf ook in mijn proefschrift opgenomen worden?' De beantwoording van deze en meer vragen stond in paragraaf 2 centraal. Hieruit kan, naast hetgeen in paragraaf 3 reeds aan de orde kwam, het volgende geconcludeerd worden: 1) het antwoord op deze vragen is afhankelijk van de universiteit waar de promovendus wil promoveren, 2) de voorschriften bevatten veel vage formuleringen en open normen, 3) de promotiereglementen zijn op sommige punten inconsistent, 4) er bestaan tegenstrijdigheden tussen het promotiereglement en facultaire richtlijnen en 5) over sommige onderwerpen is geen informatie te vinden in bestaande voorschriften. Deze constatering zullen nu kort worden toegelicht. Allereerst blijkt dat de beantwoording van de vragen die een promovendus kan hebben, afhankelijk is van de universiteit waar het promotieonderzoek wordt uitgevoerd (punt 1). Zo zou bijvoorbeeld gezien de tekst van het promotiereglement in Groningen met het schrijven van één artikel volstaan kunnen worden.¹¹⁷ Bij de faculteit Rechtsgeleerdheid van de VU moet het proefschrift in ieder geval uit vier artikelen bestaan, terwijl het bij de

juridische faculteit van de Radboud Universiteit er zelfs vijf of meer dienen te zijn.

In de tweede plaats kunnen de vragen van een promovendus niet eenduidig beantwoord worden doordat voorschriften onvoldoende concreet zijn door vage formuleringen en open normen (punt 2). Illustratief is in dit verband de situatie dat een promovendus een in co-auteurschap geschreven artikel in het proefschrift wil opnemen. In dat geval moet hij of zij 'een essentiële bijdrage' aan het stuk hebben geleverd, aldus bijvoorbeeld het promotiereglement van de Universiteit Maastricht. Het is twijfelachtig wat precies 'essentieel' is, want: welk werk kan niet door een ander worden verricht?¹¹⁸ Iets soortgelijks geldt voor het vereiste dat een promovendus aan dat artikel een 'wezenlijke bijdrage' moet hebben geleverd. Wat is 'wezenlijk'? Moet hij of zij de bedenker zijn van het onderzoek, de helft of meer van het artikel hebben geschreven of de conclusie hebben bedacht?

Ten derde zijn de inconsistenties *binnen* de promotiereglementen en tegenstrijdigheden *tussen* promotiereglementen en facultaire richtlijnen problematisch (punt 3 en 4). Inconsistentie binnen het Rotterdamse promotiereglement kan er bijvoorbeeld toe leiden dat een promovendus niet weet of in het proefschrift alleen artikelen mogen worden opgenomen of dat het ook andere 'wetenschappelijke verhandelingen' – zoals een boekhoofdstuk of een preadvies – mag bevatten. De oorzaak van deze tegenstrijdigheid is, dat in art. 1.1 van dit promotiereglement wordt geschreven dat een proefschrift uit 'artikelen' kan bestaan, terwijl dit enkele bepalingen verder is getransformeerd naar 'wetenschappelijke verhandelingen' (wat uiteraard een meeromvattend begrip is).

Tot slot zal een promovendus op diverse vragen in het geheel geen antwoord kunnen vinden doordat over sommige onderwerpen geen bepalingen in de bestaande regelingen zijn opgenomen (punt 5). Zo schrijven de meeste universiteiten niet voor uit hoeveel artikelen of verhandelingen een proefschrift moet bestaan.¹¹⁹

4.2. Onzekerheid: gevolgen voor keuze en gedrag van de promovendus

Iemand die overweegt om op artikelen te promoveren krijgt, gezien hetgeen zojuist uiteengezet is, te maken met onduidelijkheid en daardoor met onzekerheid. Hij of zij weet immers niet precies wat gedaan moet worden om op een dergelijk proefschrift te kunnen promoveren. Hierbij moet worden opgemerkt dat de regels die gelden voor alle proefschriften, dus ook het monografieproefschrift, op diverse punten onduidelijk zijn. Echter, deze onduidelijkheid heeft vermoedelijk minder invloed op een promovendus. Zo zijn er veel minder regels van toepassing op het monografieproefschrift dan op het artike-

114. Iets wat in de juridische wereld overigens wel het geval is.

115. Namelijk naast het monografieproefschrift en het proefontwerp. Evenzo Notitie Rechtsgeleerdheid Groningen, p. 2.

116. Mogelijkerwijs is het proefontwerp van een zodanig andere aard dat dit soms onmogelijk is. De huidige promotiereglementen lijken met name opgesteld met het monografieproefschrift als uitgangspunt.

117. Hoewel dit, zoals reeds geschreven, lastig voorstelbaar is en strijdig met andere voorschriften.

118. Dit is slechts denkbaar in gevallen waarin zeer specialistische kennis of vaardigheden vereist zijn en zelfs dan is het niet onmogelijk dat een ander deze bijdrage zou leveren (waarmee het in zekere zin dus als een 'niet-essentiële bijdrage' gekwalificeerd kan worden). Immers als een persoon ergens toe in staat is, bestaat de mogelijkheid dat een andere persoon dat ook kan alleen al vanwege de simpele reden dat het een andere persoon gelukt is en daarmee dus (in ieder geval voor mensen) niet onmogelijk blijkt te zijn.

119. Even afgezien van de vraag of dergelijke expliciete voorschriften – behalve ter bevordering van de duidelijkheid – wenselijk zijn. Zie hierover nader paragraaf 4.3.

lenproefschrift. Daarnaast is het schrijven van een monografieproefschrift nog steeds de (groeps)norm, waardoor veel promovendi¹²⁰ waarschijnlijk geen bewuste afweging maken, maar doen wat gebruikelijk is binnen de groep: een monografieproefschrift schrijven.¹²¹ Een promovendus die in afwijking van deze groepsnorm overweegt een artikelenproefschrift te schrijven en daarbij geconfronteerd wordt met onduidelijke regels, zal hierdoor naar verwachting sterker beïnvloed worden.¹²² De onzekerheid die als gevolg hiervan bij de promovendus ontstaat, zal daardoor dus naar alle waarschijnlijkheid ook groter zijn. Juist deze onzekerheid vormt vermoedelijk de achilleshiel voor het feit dat het promoveren op artikelen binnen de juridische faculteiten nog geen vlucht heeft genomen en ook niet zal nemen, de geuite wensen en pogingen daartoe van diverse juridische faculteiten ten spijt.

Door psychologen en sociologen is namelijk uitgebreid onderzoek gedaan naar de invloed van onzekerheid op het gedrag van de mens en diens beslissingen.¹²³ Hieruit blijkt dat mensen in het algemeen een grote voorkeur voor zekerheid hebben.¹²⁴ De voorkeur voor zekerheid komt allereerst tot uitdrukking in de manier waarop mensen opties afwegen. Hierbij speelt het zogeheten 'zekerheidseffect' een belangrijke rol: als mensen moeten kiezen dan wegen zij opties waarvan de kosten of opbrengsten zeker zijn, zwaarder (onevenredig zwaarder) dan onzekere kosten of opbrengsten.¹²⁵ De voorkeur voor zekerheid uit zich ook op andere manieren. Zo vermijden mensen bij voorkeur keuzeopties die omgeven zijn met ambiguïteit, ook wel *ambiguity aversion* of *uncertainty aversion* genoemd.¹²⁶ Daarbij komt nog, dat mensen ronduit slecht blijken in het doordenken van onzekere keuzeopties.¹²⁷

De sterke voorkeur voor zekerheid heeft uiteraard ook implicaties voor de keuze die promovendi maken met betrekking tot het proefschrift dat zij willen schrijven: een monografie- of een artikelenproefschrift. Immers, wanneer de regels voor een artikelenproefschrift ondui-

delijker zijn en meer vragen oproepen dan de voorschriften die gelden voor het monografieproefschrift, dan zullen promovendi over het algemeen alleen daarom al een voorkeur hebben voor het meer zekere alternatief van het monografieproefschrift.

Ook indirect beïnvloeden onduidelijke regels de keuze van de promovendus, namelijk door middel van de zogeheten *informationele sociale invloed*.¹²⁸ Wanneer mensen zich onzeker voelen door bijvoorbeeld ontbrekende of onduidelijke informatie, dan hebben zij de neiging om het gedrag en de opvattingen van andere mensen als bron van informatie te zien die richting kan geven aan hun gedrag. Hoe onduidelijker de situatie en hoe onzekerder iemand is, hoe meer hij of zij openstaat voor de invloed van anderen.¹²⁹ In het bijzonder worden de opvattingen en het gedrag van mensen met meer expertise of kennis in een dergelijke situatie als waardevol gezien.¹³⁰

Door de onduidelijkheid omtrent het promoveren op artikelen, zullen promovendi dus vermoedelijk geneigd zijn om zich te conformeren aan wat de meeste mensen binnen de juridische faculteit doen of gedaan hebben: promoveren op een monografie. Daarnaast zorgt de onzekerheid ervoor dat de heersende opinie van de groep (de faculteit of de vakgroep) over het monografie- en artikelenproefschrift voor de promovendus belangrijker wordt. Dit geldt in het bijzonder voor de opinie van personen binnen de faculteit of vakgroep die hiërarchisch gezien een hogere positie hebben. Omdat een promovendus onderaan de academische ladder staat, zijn dit vrijwel alle personen in diens wetenschappelijke werkomgeving. Het is geen geheim dat een relatief groot aantal academici binnen de juridische faculteit meer waardering heeft voor het monografieproefschrift dan voor het artikelenproefschrift.

Uit het voorgaande blijkt dat de onduidelijkheid en onzekerheid omtrent het artikelenproefschrift er veelal toe zal leiden dat promovendi een voorkeur hebben voor het schrijven van een monografieproefschrift. Drie belangrijke redenen hiervoor zijn immers:

120. Dit en hetgeen hierna volgt, geldt uiteraard ook voor promotoren.

121. Zie hierover uitgebreid Postmes, Steg & Keizer 2009, p. 139-150.

122. Aangenomen dat promovendi daartoe de regels bestuderen.

123. Enige terughoudendheid is echter gewenst. Zo is het bijvoorbeeld de vraag in hoeverre resultaten van empirisch onderzoek gegeneraliseerd kunnen worden, aangezien er vele persoonlijke en omgevingsfactoren in verschillende gradaties een rol kunnen spelen. Voor een beschouwing van het belang van empirisch onderzoek voor de wetgever en beleidsmakers enerzijds en de beperkingen ervan anderzijds, zie verwezen naar Van Boom, Giesen & Verheij 2013, p. 1179-1189.

124. Zie bijvoorbeeld Van Dijk & Zeelenberg 2009, p. 34. Er zijn echter ook mensen die onzekerheid juist als een uitdaging beschouwen, hoewel dit uitzonderingen betreft. Zie over de positieve emoties die gepaard kunnen gaan met onzekerheid Wilson e.a. 2005. Dergelijke positieve emoties zijn echter minder goed denkbaar bij onzekerheid in de context van het schrijven van een proefschrift.

125. Kahneman & Tversky 1979, m.n. p. 265-269. Kenmerkend voor onzekerheid is, dat de kansen en mogelijke uitkomsten (gevolgen) van het handelen onbekend zijn. Dit is vaak het geval bij gevolgen die de langere termijn betreffen, zoals investeringsbeslissingen. In die zin onderscheidt onzekerheid zich van risico, omdat dan kansen en mogelijke uitkomsten wel bekend zijn maar je niet weet welke zich zullen voordoen (zoals bij een worp met een dobbelsteen). Dit belangrijke onderscheid werd in 1921 geïntroduceerd door de destijds aan de Universiteit van Chicago verbonden econoom Frank Knight met de publicatie van zijn invloedrijke boek: Knight 1921, in het bijzonder p. 19-20.

126. In meer economische termen: mensen prefereren bekende kansen boven onbekende kansen. Illustratief is bijvoorbeeld de zogeheten Ellsberg-paradox: Ellsberg 1961, p. 643-699.

127. Van Dijk & Zeelenberg 2003, p. 341-352. Zie hierover het klassieke voorbeeld van Tversky en Shafir: Tversky & Shafir 1992, p. 305-309. Uiteraard kunnen dergelijke effecten in diverse situaties een rol spelen, zoals in het geval dat een consument een financiële beslissing neemt op basis van schriftelijke informatie. Zie hierover De Jager 2015, p. 101-121.

128. Zie hierover uitgebreid: Aronson, Wilson & Akert 2011, p. 257 e.v. en Deutsch & Gerard 1995. Een illustratie van de informationele sociale invloed is te vinden in de studie van Sherif 1936, p. 89-109.

129. Aronson, Wilson & Akert 2011, p. 263; Tesser, Campbell & Mickler 1983, p. 217-233.

130. Aronson, Wilson & Akert 2011, p. 263. Zie hierover ook het zeer tot de verbeelding sprekende experiment van Bickman 1974 en het lezenswaardige hoofdstuk van de hand van Cialdini & Trost 1998, p. 151-192.

1. *Een sterke voorkeur voor zekerheid.* Doordat de keuze voor een artikelenproefschrift onzekerheid met zich brengt, zal een promovendus de voorkeur hebben voor het zekerder alternatief: het monografieproefschrift.
2. *Conformeren aan de groepsnorm.* In geval van onzekerheid wordt de groepsnorm belangrijker. Het schrijven van een monografieproefschrift is het meest gebruikelijk binnen de faculteit of de vakgroep, waardoor hieromtrent eveneens geen *customary law* bestaat.
3. *Conformeren aan de groepsopinie.* Wanneer mensen te maken krijgen met onzekerheid dan wordt meer waarde gehecht aan de groepsopinie. Vooralsnog wordt het monografieproefschrift binnen de juridische faculteiten over het algemeen meer gewaardeerd dan het artikelenproefschrift.

Een al dan niet bewuste afweging tussen het monografie- en artikelenproefschrift zal hierdoor veelal uitvallen ten voordele van het monografieproefschrift. Hiermee hebben de onduidelijkheid en onzekerheid vermoedelijk ook verdergaande consequenties. Immers, het leidt ertoe dat de groepsnorm (punt 2) hetzelfde blijft en bekrachtigd wordt. De meerderheid van de proefschriften waren, zijn en blijven immers monografieproefschriften. Dit beïnvloedt tevens de groepsopinie (punt 3). Deze zal hierdoor bijvoorbeeld minder snel ter discussie worden gesteld. Het komt namelijk overeen met de praktijk. Sterker nog, de groepsopinie wordt door de groepsnorm bekrachtigd, want een mogelijke gedachte is: ‘Al die promovendi en promotoren kiezen toch niet voor niets voor het monografieproefschrift?’ In die zin doet het gezegde ‘onbekend maakt onbemind’ ook in deze context opgeld. Om te bereiken dat er binnen de juridische faculteiten meer gepromoveerd wordt op artikelen, zoals diverse faculteiten in den lande blijken de inleiding van dit artikel wenselijk achten, lijkt het aldus van belang om deze zichzelf versterkende praktijk te doorbreken. Hiertoe zal in paragraaf 4.3 een aanzet gegeven worden.

4.3. *Oproep tot meer duidelijkheid en aanbevelingen daartoe*

Om te bevorderen dat er daadwerkelijk meer juristen promoveren op artikelen, is het raadzaam dat juridische faculteiten de hand aan de ploeg slaan.¹³¹ Sleutel tot het verschijnen van meer artikelenproefschriften lijkt gezien hetgeen in paragraaf 4.2 uiteengezet is namelijk: onzekerheidsreductie. Wanneer er meer duidelijkheid en zekerheid bestaat omtrent promoveren op artikelen, dan leidt dit er immers vermoedelijk toe dat de groepsnorm en groepsopinie minder invloed hebben op de keuze van een promovendus. Hierdoor zullen er naar verwachting vaker artikelenproefschriften geschreven worden. Bovendien zal een deel van de promovendi die eerst omwille

van de zekerheid besloten om een monografieproefschrift te schrijven, naar alle waarschijnlijkheid kiezen voor een artikelenproefschrift. Dit wordt mogelijk nog versterkt door de ontwikkelingen binnen het rechtswetenschappelijk onderzoek – zoals de internationalisering en een toename van multidisciplinair onderzoek – waardoor de voordelen van het promoveren op artikelen steeds prominenter zullen worden.¹³² Hierdoor wordt het schrijven van een artikelenproefschrift binnen de juridische faculteit gebruikelijker, hetgeen een verandering van de groepsnorm meebrengt.¹³³ Het zal eveneens de heersende opinie beïnvloeden. Immers, een steeds groter wordende groep academici binnen de juridische faculteit is zélf op een artikelenproefschrift gepromoveerd. Het te verwachten gevolg hiervan is, dat er meer juridische artikelenproefschriften zullen verschijnen. Aangezien dit proces naar alle verwachting een zelfversterkend effect heeft, zullen na verloop van tijd de groepsnorm en de groepsopinie veranderen van ‘monografieproefschrift’ naar ‘artikelenproefschrift’ waardoor het grootste deel van de promovendi als vanzelfsprekend een artikelenproefschrift zal schrijven.¹³⁴

Een relevante vraag die op het bovenstaande volgt is: hoe kan er meer duidelijkheid en zekerheid gecreëerd worden? Het reflexmatige antwoord van een jurist zal vermoedelijk zijn: door meer regels over het artikelenproefschrift in het promotiereglement op te nemen. Echter, gezien hetgeen reeds werd geschreven in paragraaf 3, lijkt dit niet de juiste aanpak. Hierdoor bestaat namelijk het risico dat er verschillende kwaliteitseisen gelden voor het monografie- en het artikelenproefschrift. Bovendien wordt hiermee het onderscheid tussen beide soorten proefschriften (ten onrechte, zie paragraaf 2.1 en paragraaf 3) benadrukt.

Een veel geschiktere aanpak lijkt het bieden van handvatten door middel van een multi-facultaire richtlijn als aanvulling op het universiteitsbrede promotiereglement. Een soort landelijke *Guidance* voor alle juridische faculteiten. Benadrukt moet worden dat een dergelijke multi-facultaire richtlijn, door het niet-bindende karakter ervan, verschilt van de gelaagde regelgeving voor artikelenproefschriften zoals die uit de promotiereglementen voortvloeit. Hierop werd in paragraaf 3 commentaar gegeven. Bij het ontwerpen van een landelijke richtlijn is het overigens wel van belang om de genoemde bezwaren in die paragraaf in het oog te houden. Zo dient het niet te leiden tot hogere eisen voor het artikelenproefschrift. In samenhang gezien met hetgeen hierna volgt, zijn dergelijke handvatten bovendien juist niet overbodig, aangezien ze de duidelijkheid dienen te bevorderen en daarmee het promoveren op artikelen minder bijzonder moeten maken. Een dergelijke duidelijkheid bestaat immers al wel voor monografieproefschriften in de vorm van *customary law*.

De voorgestelde landelijke richtlijn voor artikelenproefschriften is vergelijkbaar met de richtlijnen van de juridische faculteiten in Nijmegen en Leiden en de notitie in

131. Vgl. het Bijbelboek Lucas hoofdstuk 9 vers 62 Nieuwe Bijbelvertaling.

132. Zie hierover o.a. Asser/Vranken 2014/7 en Commissie-Koers 2009.

133. De groepsnorm gaat een minder grote rol spelen in geval van verminderde onzekerheid, maar is ook in andere omstandigheden een belangrijke factor die ons gedrag bepaalt, zie bijvoorbeeld Postmes, Steg & Keizer 2009, p. 139-150.

134. Een andere mogelijke insteek is, om in te zetten op het veranderen van de groepsopinie. Echter, dergelijke opinies veranderen vermoedelijk langzaam en bovengenoemde oplossing kan hiervoor juist als katalysator fungeren (m.n. door de veranderende groepsnorm).

Groningen. Ondanks de kritische kanttekeningen die daarbij in dit artikel werden geplaatst, zijn dergelijke initiatieven mijns inziens wel een stap in de goede richting. Bij het ontwerpen van een landelijke richtlijn kan rekening gehouden worden met de kritische kanttekeningen die hierbij werden geplaatst en de ervaringen die deze faculteiten met de richtlijnen en de notitie hebben opgedaan. Daarnaast heeft een landelijke richtlijn in ieder geval vier belangrijke voordelen: 1) deze is niet bindend, 2) er kunnen concreet geformuleerde bepalingen in worden opgenomen en 3) er kan aansluiting worden gezocht bij de onderzoeks- en publicatiecultuur binnen de juridische faculteiten en 4) het biedt een ondergrens voor de kwaliteit van proefschriften die onder druk staat door de concurrentiestrijd tussen juridische faculteiten om zo veel en zo snel mogelijk promovendi af te leveren in verband met visitatieprocessen en in ruil voor de promotiebonus. Het eerste voordeel vloeit voort uit het niet-bindende karakter van een richtlijn. Hierdoor blijft er ruimte bestaan voor – hoe juridisch – ‘de omstandigheden van het geval’. Dit sluit goed aan bij het onderwerp van de richtlijn: het artikelenproefschrift. Zo lijkt bijvoorbeeld het dwingend voorschrijven van een minimumaantal artikelen (zoals in een promotiereglement) onwenselijk. Immers, het ene artikel is het andere niet.

Het tweede en derde voordeel hangt samen met het feit dat de bindende regels in het promotiereglement gelden voor alle faculteiten van de universiteit. Bij de totstandkoming van deze reglementen moet dus telkens gezocht worden naar regels die voor iedere faculteit toepasbaar zijn. Dit komt in de praktijk neer op het sluiten van een compromis in de vorm van: veel open normen en weinig concrete voorschriften. Voorbeelden daarvan zijn reeds in paragraaf 2 en paragraaf 4 de revue gepasseerd. Het sluiten van dergelijke compromissen zal niet of in ieder geval minder vaak nodig zijn op facultair niveau. Hierdoor kunnen in een facultaire richtlijn concretere bepalingen worden opgenomen, hetgeen zal leiden tot meer duidelijkheid en zekerheid.¹³⁵

Een ander voordeel van een dergelijke facultaire richtlijn is, dat hierin rekening kan worden gehouden met de juridische onderzoeks- en publicatiecultuur. Iets dergelijks kan vrijwel niet bereikt worden in een promotiereglement.¹³⁶ Voor de juridische faculteit is dit echter zeer relevant, omdat haar onderzoeks- en publicatiecultuur op diverse punten afwijken van andere faculteiten. Een be-

langrijk verschil betreft het in co-auteurschap schrijven van artikelen. Zo is het bij de medische faculteit *common practice* en voor een promovendus positief dat diens promotor co-auteur is van een door hem of haar gepubliceerd artikel. Kennelijk is het onderzoek namelijk zo goed dat de promotor daar diens naam aan wil verbinden. Bij juridische faculteiten wordt er anders tegen dergelijk co-auteurschap aangekeken en is een dergelijk co-auteurschap minder positief voor de promovendus. De gedachte kan bijvoorbeeld zijn: kennelijk kon de promovendus het niet alleen af en moest de promotor een flinke duw tegen de kar geven.¹³⁷ Een ander verschil waarmee in een facultaire richtlijn rekening kan worden gehouden, is het feit dat bij andere faculteiten met name tijdschriftartikelen worden geschreven, terwijl juristen daarnaast bijvoorbeeld ook preadviezen schrijven.

Ten slotte is een landelijke richtlijn voor alle juridische faculteiten zeer wenselijk in verband met de tendensen waarin faculteiten met elkaar de concurrentie aangaan om steeds meer promovendi af te leveren en de daarmee samenhangende premie (de zogeheten ‘promotiebonus’) te ontvangen.¹³⁸ Hiertoe worden universiteiten en faculteiten door de overheid en allerlei visitatieprocessen aangezet. Dit kan een bedreiging van de kwaliteit van proefschriften vormen. Het is immers de slager die zijn eigen vlees keurt. Faculteiten hebben naar mijn idee een gezamenlijke verantwoordelijkheid om dergelijke ontwikkelingen tegen te gaan. Een gezamenlijk ondergrens, in de vorm van bijvoorbeeld een Guidance waar alle faculteiten het over eens zijn, draagt daaraan bij.

Om tot een dergelijke richtlijn te komen, zouden vertegenwoordigers van juridische faculteiten en daarbij betrokkenen met elkaar in overleg moeten treden. Uiteraard kan ook zonder dergelijk overleg op plaatselijk niveau een richtlijn ontwikkeld worden. Het is echter onnodig dat iedere faculteit op plaatselijk niveau het wiel opnieuw uitvindt. Integendeel. Juist door middel van samenwerking tussen de juridische faculteiten kunnen ideeën worden uitgewisseld en aangescherpt. Een uniforme landelijke richtlijn of in ieder geval richtlijnen met grote overeenkomsten, bieden voor een promovendus bovendien ook meer duidelijkheid dan een wirwar aan dergelijke regelingen.¹³⁹ Voordelen zijn tevens denkbaar in het kader van

135. Uiteraard bestaat er ook binnen de juridische faculteit verschil van mening. Dergelijke meningsverschillen zullen echter *binnen* een faculteit minder van elkaar verschillen dan *tussen* de faculteiten.

136. Er zou voor iedere faculteit een aparte afdeling in het promotiereglement opgenomen kunnen worden, maar dit lijkt uit het oogpunt van overzichtelijkheid niet wenselijk.

137. Er wordt bijvoorbeeld vaak aangenomen dat de promovendus er minder tijd aan heeft besteed dan een artikel op eigen naam, aangezien de taken verdeeld konden worden tussen de auteurs. Zie over dergelijke facultaire verschillen eveneens Notitie Rechtsgeleerdheid Groningen, p. 3.

138. De promotiebonus is een bedrag van ongeveer € 90 000 die universiteiten krijgen wanneer een proefschrift succesvol wordt verdedigd. Over de perverse prikkels van deze bonus zijn de meningen verdeeld. Zie bijvoorbeeld hoogleraar Mijndhardt die van mening is dat deze bonus er onder andere toe leidt dat dissertaties niet snel meer worden afgekeurd (E.J. Hamel & X. Bronkhorst, ‘De wetenschap werkt niet zoals het moet’, *Digitaal Universiteitsblad DUB van de Universiteit Utrecht* 19 september 2013, www.dub.uu.nl/nl/achtergrond/de-wetenschap-werkt-niet-zoals-het-moet) terwijl anderen stellen dat – bijvoorbeeld gezien de cijfers van het VSNU, de vereniging van universiteiten – deze bonus hierop geen invloed lijkt te hebben (B. Belleman, ‘Perverse prikkel van promotiebonus valt mee’, website hogeronderwijs.nu 29 november 2013, www.hogeronderwijs.nu/2013/11/perverse-prikkel-promotiebonus-valt-mee/).

139. Een punt van aandacht is het feit dat faculteiten soms slechts beperkte ruimte hebben om eigen regels en beleid te ontwikkelen (zie bijvoorbeeld Notitie Rechtsgeleerdheid Groningen, p. 2). Er zijn echter ook juridische faculteiten waar deze mogelijkheid klaarblijkelijk wel bestaat, zoals blijkens de richtlijnen van de faculteiten Rechtsgeleerdheid van de VU en de Radboud Universiteit. Het ontwerpen van een dergelijke regeling is aldus niet ondenkbaar.

de *joint doctorates*.¹⁴⁰ Bij het landelijke facultaire overleg en het ontwerpen van een richtlijn kunnen de onderwerpen en beschreven voorschriften in paragraaf 2.3 een prima leidraad vormen. Deze paragraaf bevat namelijk eveneens een overzicht van alle onderwerpen waarover een of meer universiteiten bepalingen wenselijk achtte(n) (namelijk één onderwerp per vraag, met enkele subonderwerpen).

Tot slot, deze paragraaf mag (in aanvulling op de vorige paragraaf) worden opgevat als een oproep die gericht is tot alle juridische faculteiten in Nederland, in het bijzonder de faculteiten die het promoveren op artikelen willen bevorderen: ga met elkaar in gesprek om te komen tot een landelijke richtlijn voor het artikelenproefschrift. Waar de subparagraaf begon met de constatering dat het wenselijk is dat juridische faculteiten ‘de hand aan de ploeg slaan’, wordt deze wens aan het eind van de paragraaf kracht bijgezet met een daaraan gerelateerd en al evenzo Bijbels als toepasselijk gezegde: ‘Wie altijd op de wind let, komt nooit aan zaaien toe; wie altijd naar de wolken kijkt, komt nooit aan maaien toe.’¹⁴¹

5. Conclusie

In de afgelopen jaren hebben diverse juridische faculteiten geuit dat zij het promoveren op artikelen willen bevorderen. Een promovendus die overweegt om op artikelen te promoveren, zal zich afvragen aan welke eisen het proefschrift in dat geval moet voldoen. Om hier achter te komen, zijn de wet, tien promotiereglementen en aanverwante regelingen bestudeerd. Op basis daarvan werd in paragraaf 2 antwoord gegeven op een groot aantal vragen die bij een promovendus – en andere bij het promotieonderzoek betrokkenen – kunnen bestaan.

In paragraaf 3 en 4 volgde een beschouwing van deze regels. In paragraaf 3 werd uiteengezet dat de aanvullende regels voor het artikelenproefschrift onnodig, onwenselijk en overbodig zijn. Daarom is het aanbevelenswaardig dat deze aanvullende regels uit het promotiereglement worden verwijderd en uniforme regels voor zowel het monografie- als het artikelenproefschrift worden opgesteld. Hier is met name een rol weggelegd voor het College voor promoties.

Paragraaf 4 bevat een meer inhoudelijke beschouwing van de bepalingen die op het artikelenproefschrift van toepassing zijn. De bestaande regels blijken om diverse redenen problematisch: 1) de voorschriften verschillen per universiteit, 2) in de regels komen veelvuldig vage formuleringen en open normen voor, 3) de promotiereglementen bevatten tegenstrijdigheden, 4) het promotiereglement en de facultaire richtlijnen zijn op sommige punten in strijd met elkaar en 5) over sommige onderwerpen bevatten de bestaande regelingen geen informatie. Door deze onduidelijkheid omtrent het artikelenproefschrift, is de keuze voor het schrijven van een dergelijk proefschrift met onzekerheid omgeven. In paragraaf 4.2

werd beschreven dat dit vermoedelijk de oorzaak is van het feit dat het artikelenproefschrift nog geen vlucht heeft genomen en ook niet zal nemen (als deze onduidelijkheid en onzekerheid blijven bestaan). Op basis van inzichten uit de psychologie en de sociologie werd namelijk uiteengezet dat promovendi in geval van onzekerheid meestal zullen kiezen voor het schrijven van een monografieproefschrift. Hiervoor bestaan in ieder geval drie redenen. Allereerst hebben zij een *sterke voorkeur voor zekerheid* (het monografieproefschrift) boven onzekerheid (het artikelenproefschrift). Daarnaast bleek dat in geval van onzekerheid de groepsnorm belangrijker wordt. De promovendus zal zich daarom vaak *conformereren aan de groepsnorm* door, zoals gebruikelijk is binnen de juridische faculteiten, een monografieproefschrift te schrijven. Ook wordt in geval van onzekerheid meer waarde gehecht aan de *groepsopinie*. Omdat het monografieproefschrift meer gewaardeerd wordt dan het artikelenproefschrift, zal dit er ook toe leiden dat de promovendus het idee van het schrijven van een artikelenproefschrift meestal laat varen. Er is hiermee sprake van een zelfversterkende praktijk van monografieproefschriften schrijven omdat in dit proces de groepsnorm en de groepsopinie bekrachtigd worden.

In paragraaf 4.3 werd uiteengezet dat deze zelfbekrachtigende praktijk wel doorbroken kan worden, namelijk door middel van onzekerheidsreductie. Meer duidelijkheid omtrent het artikelenproefschrift zal er immers vermoedelijk voor zorgen dat de groepsnorm en de groepsopinie minder invloed hebben op de keuze van de promovendus. Belangrijker nog, promovendi die eerst voor het monografieproefschrift kozen vanwege de zekerheid, zullen vaker voor een artikelenproefschrift kiezen. Deze onzekerheid speelt dan namelijk geen of een aanzienlijk minder grote rol. Hierdoor wordt het schrijven van een artikelenproefschrift gebruikelijker, hetgeen zorgt voor een verandering van de groepsnorm en de groepsopinie. Dit proces werkt als een katalysator en zal er na verloop van tijd naar verwachting zelfs toe leiden dat het artikelenproefschrift de groepsnorm wordt.

Om tot onzekerheidsreductie te komen, zouden juridische faculteiten met elkaar in gesprek moeten gaan om te komen tot een landelijke richtlijn voor het artikelenproefschrift. Door op deze manier duidelijkheid te creëren voor de promovendus, kan het promoveren op artikelen daadwerkelijk bevorderd worden. Uit het voorgaande bleek namelijk dat dit ertoe kan leiden dat het spreekwoordelijke eerste schaap over de dam gaat en er meer zullen volgen. Om dit te bereiken dienen juridische faculteiten de bestaande barrières te slechten. In dat licht blijkt een Twentse variant op het spreekwoord waarop werd gezinspeeld overigens toepasselijker: ‘Als er één schaap over de dam is staat het hek los’!¹⁴²

140. Dit is een promotie waarbij een universiteit gezamenlijk met een of meer Nederlandse of buitenlandse universiteiten de graad van doctor verleent.

141. Uit het Bijbelboek Prediker, hoofdstuk 11 vers 4 Nieuwe Bijbelvertaling. Overigens is het in het kader van dit artikel noemenswaardig dat de Bijbel door verschillende stromingen binnen het christendom zowel wordt gezien als samenbundeling van verhandelingen (geschreven door de auteurs van de verschillende Bijbelboeken) als één verhandeling (in de zin van: door God geïnspireerd).

142. Voor de kenners van het Twentse dialect en andere geïnteresseerden: ‘As ’n schoap owwer ’n dam is dan steet het hek los’.

Verkort aangehaalde literatuur

Boeken, artikelen en rapporten

Aronson, Wilson & Akert 2011

E. Aronson, T.D. Wilson & R.M. Akert, *Social Psychology*, Amsterdam: Pearson Education Benelux 2011.

Asser/Vranken 2014

J.B.M. Vranken, *Mr. C. Assers Handleiding tot de beoefening van het Nederlands burgerlijk recht. Algemeen deel ****. Een synthese*, Deventer: Kluwer 2014.

Bickman 1974

L. Bickman, 'The Social Power of a Uniform', *Journal of Applied Social Psychology* 1974, 4, p. 47-61.

Van Boom, Giesen & Verheij 2013

W.H. van Boom, I. Giesen & A.J. Verheij, *Capita Civilologie. Handboek empirie en privaatrecht*, Den Haag: Boom Juridische uitgevers 2013.

Cialdini & Trost 1998

R.B. Cialdini & M.R. Trost, 'Social influence: Social norms, conformity, and compliance', in: D.T. Gilbert, S.T. Fiske & G. Linzey, *The handbook of social psychology*, New York: McGraw-Hill 1998.

Commissie-Koers 2009

Evaluatiecommissie Rechtswetenschappelijk Onderzoek 2009 (Commissie-Koers), *Kwaliteit & diversiteit. Rechtswetenschappelijk onderzoek in Nederland* (rapport), Amsterdam: Vrije Universiteit Amsterdam 2009.

Deutsch & Gerard 1995

M. Deutsch & H.G. Gerard, 'A study of normative and informational social influences upon individual judgement', *The Journal of Abnormal and Social Psychology* 1995, 51(3), p. 629-636.

Van Dijk & Zeelenberg 2003

E. van Dijk & M. Zeelenberg, 'The Discounting of Ambiguous Information in Economic Decision Making', *Journal of Behavioral Decision Making* 2003, 16, p. 341-352.

Van Dijk & Zeelenberg 2009

E. van Dijk & M. Zeelenberg, 'De (ir)rationaliteit van de besliser', in: W.L. Tiemeijer, C.A. Thomas & H.M. Prast, *De menselijke besliser. Over de psychologie van keuze en gedrag*, Amsterdam/Den Haag: Amsterdam University Press/Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid 2009, p. 25-46.

Ellsberg 1961

D. Ellsberg, 'Risk, ambiguity and the Savage axioms', *Quarterly Journal of Economics* 1961, 75, p. 643-669.

Franken 2008

H. Franken, *Rechtsgeleerdheid in de rij der wetenschappen*, Amsterdam: Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen 2008.

De Goede, Belder & De Jonge 2014

M. de Goede, R. Belder & J. de Jonge, *Promoveren in Nederland. Motivatie en loopbaanverwachtingen van promovendi*, Den Haag: Rathenau Instituut 2014.

Inspectie van het Onderwijs februari 2014

Inspectie van het Onderwijs (Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap), *Toezicht op het stelsel van promoties. Eindrapportage over 2013*, Utrecht: februari 2014.

De Jager 2015

C.E. de Jager, 'Who Are You, Investor: Mr. Spock, Captain Kirk or Somewhere in between?. A Behavioural Finance Exploration and Suggestions for Better Informing Investors about Complex Investment Products Through Information Disclosure', in: I. Samoy & M.B.M. Loos (red.), *Information and Notification Duties*, Cambridge: Intersentia International Law Series 2015, p. 101-121.

Kahneman & Tversky 1979

D. Kahneman & A. Tversky, 'Prospect Theory: An Analysis of Decision under Risk', *Econometrica* 1979, 47, p. 263-292, www.princeton.edu/~kahneman/docs/Publications/prospect_theory.pdf.

KNAW 2016

Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen, *Promoveren werkt*, januari 2016, www.knaw.nl/shared/resources/actueel/publicaties/pdf/promoveren-werkt-verkenning-knaw-20160324.

Knight 1921

F.H. Knight, *Risk, Uncertainty and Profit*, Boston/New York: Houghton Mifflin Company, The Riverside Press Cambridge (1921) 1935.

Nieuwe Bijbelvertaling

Nederlands Bijbelgenootschap, *De Nieuwe Bijbelvertaling*, Haarlem: Nederlands Bijbelgenootschap 2004.

Postmes, Steg & Keizer 2009

T. Postmes, L. Steg & K. Keizer, 'Groepsnormen en gedrag: sturing door sociale identiteit en dialoog', in: W.L. Tiemeijer, C.A. Thomas & H.M. Prast, *De menselijke besliser. Over de psychologie van keuze en gedrag*, Amsterdam/Den Haag: Amsterdam University Press/Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid 2009, p. 139-162.

Sherif 1936

M. Sherif, *The Psychology of Social Norms*, New York: Harper & Row 1936.

Stolker 2003

C.J.J.M. Stolker, 'Ja, geleerd zijn jullie wel! Over de status van de rechtswetenschap', *Nederlands Juristenblad* 2003, afl. 15, p. 766-778.

Tesser, Campbell & Mickler 1983

A. Tesser, J. Campbell & S. Mickler, 'The role of social pressure, attention to the stimulus, and self-doubt in conformity', *European Journal of Social Psychology* 1983, 13, p. 217-233.

Tversky & Shafir 1992

A. Tversky & E. Shafir, 'The disjunction effect in choice under uncertainty', *Psychological Science* 1992, 3, p. 305-309.

Westerman & Wissink 2008

P.C. Westerman & M.H. Wissink, 'Rechtsgeleerdheid als rechtswetenschap', *Nederlands Juristenblad* 2008, afl. 9, p. 503-507.

Wilson e.a. 2005

T.D. Wilson, D.B. Centerbar, D.A. Kremer & D.T. Gilbert, 'The pleasures of uncertainty: Prolonging positive moods in ways people do not anticipate', *Journal of Personality and Social Psychology* 2005, 88, p. 5-21.

Promotiereglementen (in alfabetische volgorde op plaatsnaam)

Vrije Universiteit Amsterdam, *Promotiereglement*, 1 januari 2016, www.vu.nl/nl/Images/Promotiereglement_NL_web_22.03.2016_tcm289-417006.pdf (laatstelijk geraadpleegd op 11 augustus 2017).

Universiteit van Amsterdam, *Promotiereglement van de Universiteit van Amsterdam*, 20 mei 2014.

Rijksuniversiteit Groningen, *Promotiereglement van de Rijksuniversiteit Groningen*, 1 september 2013, www.rug.nl/about-us/organization/rules-and-regulations/onderzoek/promotiereglement-14.pdf (laatstelijk geraadpleegd op 11 augustus 2017).

Open Universiteit Nederland, *Promotiereglement van de Open Universiteit Nederland*, 1 juli 2009, www.ou.nl/Docs/Onderzoek/Reglementen/Promotiereglement_OUNL_13-07-2009.pdf (laatstelijk geraadpleegd op 11 augustus 2017).

Universiteit Leiden, *Promotiereglement Universiteit Leiden*, 2015, media.leidenuniv.nl/legacy/promotiereglement-2015nl.pdf (laatstelijk geraadpleegd op 11 augustus 2017).

Universiteit Maastricht, *Promotiereglement Universiteit Maastricht*, juli 2013.

Radboud Universiteit Nijmegen, *Promotiereglement van de Radboud Universiteit*, 14 april 2015.

Erasmus Universiteit Rotterdam, *Promotiereglement 2015 Erasmus Universiteit Rotterdam*, september 2015, www.eur.nl/fileadmin/ASSETS/USC/promotiereglement_2015.vastgesteld_door_CvP.wijz.1_juni_16.pdf (laatstelijk geraadpleegd op 11 augustus 2017).

Universiteit Tilburg, *Promotiereglement*, 3 oktober 2016, www.tilburguniversity.edu/upload/f51c5e94-4d2d-4b0c-b14f-f6abc3d2029e_Promotiereglement%20def%20okt%202016.NL.incl.bijlagen.pdf (laatstelijk geraadpleegd op 29 september 2017).

Universiteit Utrecht, *Promotiereglement Universiteit Utrecht*, juni 2013.

Overige facultaire regelingen en notities

Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de Vrije Universiteit Amsterdam, *Richtlijn proefschrift – Faculteit der Rechtsgeleerdheid*, www.rechten.vu.nl/nl/Images/Richtlijn_proefschrift_-_FdR_tcm247-420628.pdf (laatstelijk geraadpleegd op 11 augustus 2017, datum inwerkingtreding onbekend).

Faculteit Rechtsgeleerdheid Rijksuniversiteit Groningen (auteurs: J.J. Dijkstra, P.C. Westerman & J.B. Wezeman), *Bevordering Promoveren op Artikelen (Fac. Rechtsgeleerdheid)*, 6 juli 2016 (intern document).

Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de Universiteit Leiden (auteur: Graduate School van de Leidse Faculteit der Rechtsgeleerdheid, vertegenwoordigd door C.E. Smith), *Op Artt. Een notitie over promoveren op artikelen*, 30 maart 2010, media.leidenuniv.nl/legacy/promoveren-op-artikelen-2010.pdf (laatstelijk geraadpleegd op 11 augustus 2017).

Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de Radboud Universiteit Nijmegen (auteur: L.G. Verburg, na overleg met vz OO&R, vz SteR, vz Wetenschapscie, promovendidecaan, P.J. Boon), *Regeling promoveren op artikelen*, 18 februari 2015.

Universiteit Utrecht, *Aanwijzingen voor promovendi* (datum inwerkingtreding onbekend).